

PG
5038
N4A16
1920

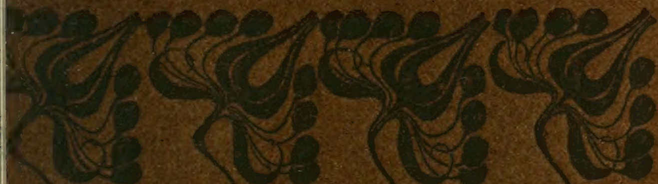
MYŠLENKY
OŽENY NĚMCOVÉ

VYBRAL VÁCLAV TILLE

DAL JAN LAICHTER V PRAZE

OTÁZKY A NÁZORY

MYŠLENKY BOŽENY NĚMCOVÉ.

JAN LAICHTER KRÁL. VINOHRADY.

Myšlenky Boženy Němcové

USPOŘÁDAL VYNIKAJÍCÍ ZNALEC

VÁCLAV TILLE

OBSAH:

Zpověď - Láska a manželství Mateřství a děti - Ženy - Babička - Lid - Služebnost - Národnost - Slovensko - Hoře a smrt - Smír - Přátelství a přirozenost - Literatura a hudba Úsloví

Z HLASŮ TISKU:

„- nejsou to toliko jiskry, jež po chvilce uhasínají, ale zkušenosti těžce nabývané životem opravdově žitým." **Dr. Mil. Novotný**

„Knížka Tilleova objevuje Němcovou v myslitelské výši a staví ji na roveň nejlepším duchům našeho národa, k nimž dlouho budou se vraceti příští generace."
Dr. Ant. Veselý

VYDAL JAN LAICHTER

OTÁZKY A NÁZORY

XLVIII

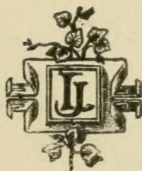
MYŠLENKY BOŽENY NĚMCOVÉ.

VYDÁVÁ JAN LAICHTER

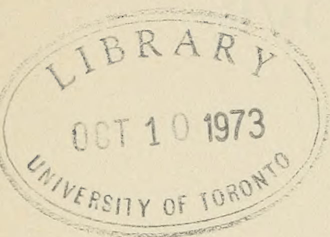
MYŠLENKY BOŽENY NĚMCOVÉ.

VYBRAL

V. TILLE

JAN LAICHTER V PRAZE
1920.

Veškerá práva vyhrazena.

PG
5038
N4 A16
1920

Tiskl Albert Malíř na Král. Vinohradech.

ZPOVĚD.

1.

Často si zapláču, když na to milé místečko, kde jsem ty nejblaženější doby prožila, zpomenu. A ty upomínky mi duší vanou jako znění zvonků, jako drahá, milená píseň. Vidím se na té louce plné kvítí, nade mnou nezkalené modré nebe. Kvítí záhy uvadlo a nebe zkalil mrak. Avšak to jinák být nemůže. Slunce vždy nesvítí a vždy není zamračeno!

24. 7. 45.

2.

Já si připadám, jako temeno Čerchova, na něž se z okna dívám, když je ohromné balvany šedých chmůr zahrnují a tísní, dokud je světlo nebeské nezaplaší. Snad mi Atropos nit mého života tak na krátce neustřihne. Ještě jsem nic neučinila; proč bych byla

žila? Trudně se to s světem loučí, když má zanechat tolik nevykonaného díla. Slze a vzdechy mých sirotků by duši mou s nebes výše k světu přivábily a pevnými pouty ji držely, že by se nemohla ze své proměny těšit. Možná, kdybych byla zkažená nepřirozenou filosofií, která slovem smrt duši i tělo pochovává, že bych snad zoufala, ale tak mi ani nenapadne bát se smrti. Vždyť umřít nemůžeme! 25. 11. 46.

3.

Zdá se mně, že již několikrát cit pro nešťastné daleko mne zavedl, ačkoliv pykat nebudu nikdy, co jsem udělala. 14. 11. 51.

4.

Když se dívám do té těžké šedé mlhy, která nás jako můra tlačí — na ty holé stromy, s nichž listy sežloutlé jeden po druhém opadaly, jako ty naše naděje opadávají, — když

tu nejasnotu, práznotu — to ochabnutí, ten smutek všude pozoruju, je mi teskno, mrazí mne a přála bych si mít křídla, bych mohla zaletět jako to ptáče do krajů krásnějších, kde vane teplejší, svobodnější vzduch.

Avšak když mi hněv a lítost nad touto nemožností skutečnou slzu vynutí — zahouknu si na ty zlobohy, kteří již se hrnou a své drápky zabodnout by chtěli do mého srdce, svým jedovatým dechem krev mi zkaliti — i sáhám po číši, kterou mi k občerstvení podávají dobré moje víly.

Ty divotvorně ihned rozplašejí děsné chmůry — šedou oblohu mění v modrou, lemujou zlatem — zem šatí v roucho zelené a v ty květy zvadlé vdechují život svěží, — a v tu krásnou přírodu kouzlí obraz nejkrásnější člověka dokonalého — svobodného. — Tak mi rozpřádají ty obrazy dále — dále ... Tak já se opíjím na chvíle a zapomínám na tu bídáckou skutečnost.

17. 12. 51.

5.

Kdož by si nepřál být mladým — ačkoliv nevím, chtěla-li bych stejné živobytí ještě jednou prožít — ne, já kdybych měla volit — tedy bych si přála narodit se znovu as za dvě stě let — anebo ještě později — neboť nevím, bude-li do té doby takový svět, v jakém bych já chtěla žít s rozkoší — nač tedy truchlit? — Ale... co je mladší, je dražší, co starší to pravější, a nemáliž i září-říjen svých krasot? ovoce sladkého? i květů dost, byť i žádných růží stolistých! 17. 12. 51.

6.

Ach, já jsem slabý otrok svého vášnivého, věčně nespokojeného srdce, a nebudu nikdy a nikde šťastná, tak málo zde, jako kde jinde. Láska k dětem je mé jediné štěstí, a když budu vidět, že můj miláček se uzdravuje, že není snaha moje marná, budu spokojená; i příroda podá mi vždy útěchy, ale jsou doby, kde mne nic utěšit nemůže, a

jestli myslím, že by to dokázala ona plamenná láska muže, jehož jedině jsem si zamilovala, také to není pravda, ani ta by touhu neukrotitelnou, která duši moji trápí, ukojit nemohla. Já jsem k politování a ne k pomilování... Ach, já někdy nevěřím žádnému, myslím že mne nikdo nemiluje tak vroucně, jako já miluju; ale jsem k nevystání někdy, urážím lidé v mé bezmyslnosti a pak je mi to líto. Jaro 1853.

Říkává se při povodni, že neodejde bez obětí, a neštěstí také ne; je-li tomu tak, kýž bych já byla obětí, ale žádný, jen žádný jiný! Kýž by bylo Usudu, abych mohla putovat k němu, a poptat se také Nesrecí: Co pak jsem Ti udělala, že mně pronásleduješ? — Ale není nic platno, musíme trpět, dokud síly stačí! A konečně... je lidu na světě množství, který trpčí kalich vypili, než já...

1. 9. 53.

8.

Prosívala jsem často za jiné lidi, činíc to ráda, bez ostychu; nyní ale, kdežto neštěstím přinucena za sebe samu a svoji rodinu prosit mám, přichází mi to za těžko i tenkráte, když se k nejšlechetnějšímu srdci obracím. 25. 8. 54.

9.

Nereptám proti Bohu, ale mnoho na mne ukládá; duch můj snáší to trpělivě, ale tělo klesá. 25. 8. 54.

10.

Příliš mnoho toho na mne doléhá, jedna rána stíhá druhou. — Dost se přemáhám, snažím se udržet ducha pevného, ale tělo klesá, slábne, jak dlouho to vydrží, nevím.

26. 8. 54.

11.

Někdy se mně to živobytí tak hnusí, že bych je odhodila. Když si ale pomyslím, že je na světě tisíců a tisíců lidí, mnohem, mnohem nešťastnějších, pak se stydím, že jsem tak malomyslná... Bývají okamžení, že se člověk zamyslí v minulost, kde se potkává s osobami drahými; zmocňuje se člověka tužba nevýslovná, myšlenky ty moci uskutečnit, vidět osoby ty, promluviti s nimi, požalovat si jim, odprosit, pomilovat jich.

I já mívám nábožné chvíle, kde duše moje se ponořuje v nejtajnější skrýš srdce — v chrám — ve Valhalu moji, kde skryté světice moje a svatí. Dlouho tam v zapomenutí dlívám, věnčím vždy čerstvým kvítím lásky skráně drahých, slzíc modlívám se u jich obrazů. Taková okamžení jsou mi, ač bolná, přece sladká; zanechají mi v srdci vždy touhu i bolest. — To by přece hrozné bylo, kdybychom neměli pro nic paměť, kdybychom nemohli žíti také v minulosti!

27. 8. 54.

12.

Když není skutečnost, ať blaží sen! Jak často ukojila jsem touhu po moři — ve snu — jak často se těšívala v rozkošných krajinách — ve snu. Sen mi přivádí drahé osoby, jež nikdy více nespatřím — ve snu bývám někdy celá já — bývám šťastná na chvíli. — Proč pak naříkat, že to jen sen — když mi zůstane toho pocit i celý den; za takový sen já vždycky srdečně děkuji...

27. 8. 54.

13.

Duše moje mnohdy jako jezero, lehký větřík je rozvlní a není možné, by se rozčeřené vlny uhladily. Myšlenka honí myšlenku jako obláčky při bouři, jedna chmurnější než druhá, až se celá obloha zahalí těžkými mraky — z kterých se nelije, ani hrom nebije, v kterých jen hučí a blýská se — s kterými búrný vítr zahrává, aniž by je rozehnal — a nebe vyčistil. .

1854.

14.

Co je platno, kdyby kdo nám nyní i mladost navrátil, když by nám nemohl s sebou dát tu blaženou mysl. 1854.

***

15.

Je to tak u mne, že mne vzpomínka na můj mladý věk, ačkoliv byly děje velmi nepatrné, vždy mile dojme, a že ráda o něm povídám. 1854.

16.

Když sejdu někdy do Valhaly mého srdce, tu se ráda stavím u obrazů mého dívčího věku — to byla ta nejkrásnější doba — já neztratila svůj ideál; nikoho jsem nemilovala, když jsem se vdávala, já oplakávala jen svoji svobodu — naříkala jsem, že zmařené jsou na věky krásné sny a ideály mého života.

Já hledala ideál svůj, myslela jsem, že

v lásce k muži najdu ukojení všech svých tužeb, doplnění sebe... Mnohé světlo mi zablesklo na cestě života, já myslila, že je to svit hvězdy, ale byla to jen bludička, která by mne do kalu byla uvedla. Našel bys... v té Valhale obrazy růžemi, břečtanem a imortelou věnčené i perlami ozdobené; i rámce bez obrázku. Někdy byly i za těmi obrazy — já se domnívala i d e á l n í — ale musela jsem k svému žalu poznat, že to špatná mazanina! — Barvy zbledly, špinavý papír zůstal — a ten jsem vyhodila... Rámec ale zůstal mi pro upamatování, že není vše zlato, co se blyští.

Já pocítila v životě mnoho bolestí, trpkých klamů, byla jsem na kraji zoufalství — avšak navzdor tomu neztratila jsem d ů v ě r u a l á s k u k l i d e m! — Někdy ovšem vidím se nešťastnou, zbytečnou na světě, tak že bych s chladnou myslí odešla se světa, ale ony přejdou zase, ty doby — jenže mnohdykráte boje takové urvou kus života s sebou!...

Já miluji své děti a ráda pro ně pracuji

a budu pracovati, dokud budu s to. Avšak kdyby těch nebylo, — bylo by vše jináče!

Poctivé srdce, upřímné snažení stát se vždy dokonalejší, prospět národu seč síly moje jsou — to jest to jediné, co mne nad obyčejné ženské staví, které pro nic nežijou na světě. 1854.

17.

Což je to platné, všecko se mi to zdá bledé, plané, chladné, když to napíšu, a mně samé zdá se, jako by v žilách mých tekl led. Až bych nad sebou plakala — když se pozoruji, a přece ve mně hoří plamen nejprudších vášní. Mnohdy hrůzou přemožena rozprostírám rámě, bych celý svět k prsoum přitiskla — mnohdy zatoužím po muži, který by mne tak miloval, jako bych já milovala jeho — ale co to povídám — je pozdě na takové ideály. 1854?

18.

Chybí... vyšší vzdělání u mne a pak bych

mohla již nyní lepší práce vydávat, ale tak jsem musela bídně se domáhat toho, co vím, a skoro jen sama sobě vše děkuju.

Ale co není, bude — sílu mám i vůli, proč bych zoufala — že se ještě mnohému nenaučím, co mi třeba vědět? — Zvláště cestovat musím... Poznat a popsat co možná zevrubně národní život Slovanů, toť můj účel, a k tomu nevyhnutelně třeba očitého přesvědčení a zkušenosti.

Já musím psát; když jsem mnohdy mrzutostí neb starostí sklíčena, jak sednu k práci, zapomenu vše a žiju v jiném světě, ba někdy zapomněla bych na jídlo i na spaní, kdyby mi dali; ovšem jsou také dni, kde pranic nepíšu, že mám hlavu jako zabedněnou, anebo jak nyní, když mne touha pohání pod širé nebe, kde bych se celé hodiny nejraději v zelenu válela a nic nedělala, leda se rozkošně bavila s někým, kdo mně mil. 4. 6. 55.

19.

Já bych ráda dělala důkladné studie, a když

ta starost o domácnost jako závaží člověka vždy jen dolů táhne; aby se pracovalo jen co by stačilo pro břicho — ať je to již povrchní nebo promyšlenější vše jedno, jen když to poněkud takové, aby se to světu líbilo a k jeho vyražení sloužilo — a spisovatel aby dostal peníze na chléb. Ach, to je bída, veliká bída! Ale jak si pomoci, když už jsme tací bídáci.

Mám-li s prospěchem pracovat, musím cestovat, abych na vlastní oči viděla a uši poslouchala, bez takých zkušeností bych záhy vydala, co ve mně. A proto ohlížím se po prostředcích, dokud ještě čas, dokud síla moje nechabne. 10. 6. 55.

20.

Kde cíl mé cesty? Touha neodolatelná pohání mne sem a tam, hned bych čelo koupati chtěla v požárech paprsků slunečních, hned je ponořiti na dno moře a zase na perutích větrů kroužiti kol světa.

Láskou horoucí bych objala celý svět,

lásku podávám lidem, a oni mi srdce rozdírají špendlíkem! Že se lásce kořím, nazývají hříchem, že svobodu miluji — za to mne křižují, pravdu-li mluvím, zle, a lhu-li, lají mi. Jak to nésti?

Rámě moje není titanské. Slabá jsem žena — nemocná — jsem hříšnice! V nevědomosti zhřešila jsem proti tobě, lásko svatá, a trest mne neminul! Já se kála — plamenem bolesti.

Bolest mne očistila, uvědoměna se vrhám k tvým nohám, o lásko svatá, všemohoucí, příjmi dítě své v milost svou, sešli mi hvězdu, která osvítí dráhu života mého! Svatá Máří Magdaleno, pros za mne! 1855.

21.

Já nejsem hrdá; to by mne Pánbůh trestati musel, kdyby mi pýcha do srdce vlezla; ale jsou lidé, kteří neumějí dát ani dobrého slova, ani kousek chleba podati. Člověka to v ruce pálí, což od nich přijme. Já bych

nechtěla nic, než abychom měly všecky dost práce po celý rok. 1855.

***

22.

Jsem beztoho již k neštěstí zrozena a žádné přání, žádná radost se mi nesplní nezkaleně — splní-li se vůbec, což se zřídka stává. — Zdá se mi, jako by se nade mnou vznášel mrak, černý a těžký jako noc, a jako by mne stále více a více mačkal k zemi, až mne docela umačká. — A touto nocí nezřím ani jediné hvězdy, která by mi přívětivě svítila. A je to v mém životě vskutku tak, nikde, ať obracím zrak kamkoliv, není pro mne štěstí, všude jen smutek a starost, i když pohlížím na děti. 6. 5.56.

***

23.

Nic, pranic, žádné odříkáni, žádné strádání nebylo mi obětí, ale když jsem mnohdy takového ponižování snést musela pro rodi-

nu — to mi bylo tuze trpkou obětí, a posud mi krev vře, když vzpomenu.

19. 6. 56.

24.
Já neznám ani jediného muže, kterému bych si troufala říci: »popřej mi rozkošné chvíle v tvém náručí.«
19. 6. 56.

25.
Mladá jsouc, tropila jsem hříčky, v hrdém nerozumu odmítla jsem mnohé šlechetné srdce, ale nyní je mi toho líto. — Já vidím nyní, že to přece jen nejkrásnější, a bez ušlechtilého srdce, (neb citu), že nespasí ani rozum, učenost, krása, ani což jiného, omámit může to vše, i mne ty vlastnosti u mnohých omámily, ale netrvalo to dlouho a nezůstalo po tom v srdci ani památky — ale kdy i srdce mne zajalo, tu zůstala i stálá památka.
19. 6. 56.

26.

Já se... o takovou slávu, mít jméno v německé literatuře, nederu, a... jakkoliv bych co ženská trochu té marnivosti míti měla, ...nemám jí ani za mák. — Vždy se stydím, když mne muži, jako na příklad Palacký, chválí, protože přece jen vím, jak málo vím a mohu při svých nedostačitelných vědomostech. To... plánům o větších dílech, když v hlavě se snovají, vždy zasadí smrtelnou ránu. 19. 6. 56.

27.

Takové milosti člověka hrozně ponižujou, a mne vždy takový groš v hrsti pálí, ale musím ho přece vzít, když pomyslím na rodinu. 24. 7. 56.

28.

Zbyla mi jediná vášeň — láska k mým dětem, a pro tu trpěla jsem výsměchy, všechny sprostoty, pro tu obětovala jsem se

otroctví, jež je často mnohem horší, než otroctví v Americe. 21. 11. 56.

29.

Když jsem byla nejnešťastnější, vzešla mně krásná hvězda lásky — jako poutníkovi, tápe-li v temnotách! Ta mi zasvitla na cestu, a té jsem následovala. Byla to poesie, jíž neštěstí jako zázračný květ ve mně k životu probudilo! Ta jediná mi oslazuje život, a já zasvětila jsem se jí na věky! Ona naučila mne lidi milovat, ona zabránila, že jsem nikdy neutonula ve sprostotě života, a ona lepším učinila mé srdce, zušlechtila mou mysl.

Ona také zjednala mi poklid v manželství. Pracemi svého ducha stanula jsem na stupni, že mohu býti pro svou osobu od muže nezávislá, zjednala jsem si úctu všech snaživých lidí; jsouc trpěliva a shovívava k chybám lidí, za několik obětavých služeb z lásky získala jsem mnohé družné srdce.

Můj muž mne nyní ctí, ba on mne z celé

duše miluje, — a kdyby bylo možno, aby v mém srdci ochladlá úcta a láska znovu se ujala, mohlo by to dobře dopadat — leč bohužel — srdce nedá si poroučeti — a jenom rozum přimlouvá se za něj a přátelství, vyplývající z dlouhého návyku...

...Co jsem se nabojovala, co protrpěla, než jsem došla tak daleko, jak jsem! Nikomu bych toho nepřála z vás, je k tomu třeba mnoho duševní síly, mnoho lásky k lidstvu, aby člověk v boji tom nepodlehl! ...A víš-li pak který to obraz byl, jenž mne stále jakoby sladký čar obetkával, po němž jsem stále toužila, jako po ztraceném ráji, víš to —?

Mé krásné mládí, sladká samota, ve které jsem žila, prosté vychování, jakého jsem požívala, krátce ideální dívčí život, ta čistá, krásná poesie, ráj našeho života — to to bylo! Nikdo z vás nevidí milé Ratibořice tak krásnými, jako já! Vy vidíte v nich jen prosu skutečnosti, mně zůstaly rájem! Každý kámen, každou květinu vidím ještě, jak byly, dokud jsem byla děvčetem, děvčetem

plným fantasie, o které matka neměla ani tušení. *21. II. 56.

* * *

30.

Cit pohlavní jedině nebyl u mne nikdy pohnutkou k milování, ani nebude, a jen co následek hlubší sympathie může mi být rozkoší. 14. 12. 56.

* * *

31.

Tuze trpký je mi ten život a nemohu se někdy ani povznést nad tou mizerií světa. Hrdost, stud, omrzelost brání mi nedůstatek svůj odkrývat před každým, ta sprostota lidu mne bolí a uráži, a kdo by chtěl dát a rád dal, ten nemá, a tak je bída.

Březen 1857.

* * *

32.

Když se mi živě sni o milých osobách, ale

vzdálených, o nichž vím, že je buď nikdy, buď dlouho neuvidím, bývám po celý den v jakémsi elegickém rozpoložení mysli.

Březen 1857.

33.
Mám jen prací své hlavy živit rodinu — a v hlavě mi straší jen bledé postavy strasti a starostí, jako těžká mlha leží mi to na duši, a ty krásné postavy, které mi fantasie vykouzlila, nemohu najíti. Mám lidem působit potěšení a lidé mne za to mučí k smrti! Kdybyste mohli nahlédnouti do mého života, byli byste též laskavější ke mně, ale vy nevíte, bohudík, žádný, co znamená musit žebrat; jsme-li žebráci, nabývá svět pro nás docela jiné podoby. *5. 5. 57.

34.
O lásku nebudu prosit nikoho, ani své vlastní dítě ne. *5. 5. 57.

35.
Když si lehnu z tělesné únavy, jsem rozčilena, nemohu spát, tu přichází celý zástup matných postav, mrtví i živí, ti, kdo mne milují, i ti, kdo mne nemilují, celý zástup starostí, a vše to mi krouží hlavou, plaší mi spánek s očí, a kalí je v slzách často po celé hodiny. *3. 6. 57.

36.
Neupírám, že jsem kdys neměla před sebou ideál muže, tak jako i ideál manželství. — První byl vzor vší dokonalosti a krásy, a druhé představovala jsem si co nebe. — Inu byla jsem mladá, nezkušená, vychovaná jen v přírodě, přenechaná sama sobě. Nikdo se nestaral o moje fantasie, aniž mi svět z pravého stanoviska ukázal...

V duši mojí je vštípen od mladosti již pud vzdělání, touha po něčem vyšším, lepším, co jsem vůbec kol sebe neviděla a ošklivost před sprostností a hrubostí. To bylo mojím štěstím, ale také... mojím neštěstím...

Málo která žena má tak v uctivosti manželskou důstojnost, jako já měla a mám, ale víru jsem v ní pozbyla záhy. Kde ji vidět? — Samá lež, klam, privilegovaná otroctví, nucená povinnost — zkrátka sprosťáctví.

Moje srdce bažilo být velmi milováno, mně bylo lásky zapotřebí jako květině rosy — ale darmo jsem hledala takovou, jako já cítila. Já chtěla muže mít, před nímž bych se kořit mohla, jenž by vysoko nade mnou stál, já bych život proň byla obětovala, ale viděla jsem v mužích jen hrubé despoty, jen pána — To schladlo všecku vroucnost — úcta se ztratila, a hořkost a vzdor v srdci se umístily. Tak to šlo — já žila zase v sobě, jako děvče, a ty staré ideály v duši opět se umístily.

Tělo moje jste měli, činy moje, moji upřímnost, ale touhy moje šly do dáli, kam, tomu jsem já sama nerozuměla. Toužila jsem, chtěla jsem to prázdné místo v srdci něčím vyplnit a nevěděla čím. Tenkráte myslila jsem, že to může být jen láskou k muži; nyní vím, že to není pravda. Byla

jsem sama sebou nespokojena, nesjednocena. Děti byly moje jediná rozkoš, a přece mne jejich nevědomá láska nemohla uspokojit.

Já chtěla být lepší, chtěla jít po pravdě, a svět mne nutil lhát. Bože, co mne to náboženství stálo bojů; nyní jsem to vše přestála a duše moje pokojna je v tom ohledu. Ideje národní chopila jsem se celou duší, myslela jsem, to že je to, co touhu moji ukojí. Ani to; idea ta ovšem časem stala se pevným přesvědčením, a cílem mých snah, kdežto dříve více jen romantická byla fantasie, neuvědomělá. Já poznala svět, shledala jsem, že není na světě ideál úplné dokonalosti.

Chtivost srdce zklamala mne mnohdy; — držela jsem za zlato, co bylo bláto. Tak jsem se učila; a přece nepřestala toužit, a hledat po zosobněném mém ideálu. Měla jsem ctitele nejednoho — jeden měl ducha, který mne zaujal, onen tělo, ten srdce, onen rozum, ale konečně jsem přece v nich neviděla, po čem jsem toužila; muže, před nímž bych se ráda kořila. — Všichni měli

své slabosti, nimbus spadl, a byli to obyčejní muži, z nichž bych si žádného za muže svého nevolila.

Touha ta spočívá v duši mé, jako kapka, která nevysýchá ani neodtéká, ale věčně se třpytí jako diamant; je to ona touha po neskonalé Kráse a Dobru, je to ona touha, která člověka z prachu povznáší, která, kdy se octne v přírodě, náruč mu rozevírá, že by celý vesmír k srdci přitiskl, která ho vede na cestu Calvarie!

Touha ta spojena s láskou, láskou opravdivou, ne k jedné osobnosti, ale ku každému člověku, k veškerému lidstvu, láska, která nežádá odplaty, nalézajíc sama v sobě vše, snaha státi se vždy lepší a Pravdě se zblížiti, to je můj ráj, moje štěstí, můj cíl. To mi dodává síly, to mne blaží, a bez té lásky, co bych byla? 13. 6. 57.

37.

Já nechci být nevděčnou, ale perné byly ty příspěvky. Červen-Červenec 1857.

38.
Ono se nikdy nestane to, co bych já si přála; to se opravdu opakuje v každé té nejmizernější věci. Červenec 1857.

39.
Nemohu nenáviděti, kdo mi jednou byl milým. Červenec 1857.

40.
To prošení se mne omrzelo už, raději jsme o hladu. 31. 7. 57.

41.
Je to hrozná nespravedlnost co se s námi děje; myslím někdy, že si už musím zoufat. A ta rota vlastenecká, to mne hněte. Což oni vědí, jak člověku je, na těle i na duši sklíčenému. Oni jen když mají břicha plny samy — pak se snadno káže jiným lidem, pracujte, dělejte! Jim je snadno dělat! —

Myslejí, sprosťáci, když švec může s hladovým žaludkem botu ušít, že spisovatel může román ukovat. Ach... kéž by mne Bůh už těch milostí sprostil! 9. 8. 57.

42.

Já nemohu to žádnému říci, jaký já mám kříž, ale kdo by při mně žil, věděl by nejlépe; já nechci být hodna svého jména, jestli by který ze spisovatelů na mém místě více napsal, ba jen tolik. Musím se ještě ustavičně nuzovat sama. 7. 1. 58.

43.

Kdybych byla svobodna, neb kdybych neměla dětí, šla bych do Ameriky nebo Ruska, tam jsou vyhlídky pro ženu a dobré služby, aniž je člověk otrokem, jak to je v Evropě zvykem...

Já sama jsem jako žebračka...

Mám, pravda, dost přátel, ale když jsem v bídě, nevím o žádných, leda o těch, kteří

jsou chudí jako já. Lidé mne chválí, čtou rádi, co píšu, ale žádat nesmím o nic.

*20. 2. 58.

44.

Já jen od literatury žiju, už mne ta milost lidu se zhnusila, neřekla jsem žádnému, a oni mi beztoho nedali mnoho. Ani z jediného místa nemám příspěvek. 30. 3. 58.

45.

Neslušné je to, že Vám s takovými psotami se svěřuji, činím to ale proto, abyste mne nedržel za lehkovážnou, jak mne mnozí drží, kteří za onoho času někdy, za času slavných sbírek pro českou spisovatelku, s cenou mázu piva přispěli, ale za to si přisobovali právo nad mými výdaji účty vést.

8. 5. 58.

46.

Všude je toho pelyňku aspoň trochu natroušeno, a radost že v některém živobytí tak vzácný úkaz je jako květ aloe, toho důkaz jsem též zde (v Novém Bydžově) viděla nejednou. 3. 10. 59.

LÁSKA A MANŽELSTVÍ.

47.
Všechno chce k svému, jak člověk, tak to nerozumné zvíře, i to kvítí. Nemá-li, co by rádo, umře, uvadne. 5. 3. 47.

48.
Kdyby i člověk všeho se nasytil, lásky se nikdy nenasytí. 7. 9. 52.

49.
Kde o lásce řeč, nesmí být o obětech.
2. 1. 53.

50.
Láska se nevyprosí, ani nevyhrozí. 1856.

51.
Láska je nemoc, ale uzdravit se nechce.
Březen 1857.

52.
Láska ... rodí lásku. 5. 2. 60.

53.
Co to tak v nás za sílu, která nás neodolatelně k jednomu táhne, od jiného odráží, že se láska náhle může v nenávist a naopak proměnit; nám je to nepochopitelné, a sprostý člověk nemůže si to jinak vysvětlit než řízením jakési nadpřirozené zlé moci, do jejíž vůle se podat musí. 24. 6. 53.

54.
Jaké mocné, nevyzpytatelné kouzlo — ptám se mnohdy sama sebe — spočívá v jistém člověku, že nás jediný jeho pohled, jediný

potisk ruky o všecku sílu připravit může, že chvění jeho hlasu jako třtinou námi zmítá? Proč pokojně bije srdce, když jeden přítel ruku nám stiskne, proč potisk druhého žár do žil vlévá? Já poznala moc toho kouzla, a poddala se mu bezbranně, s celou vroucností své duše! 14. 12. 56.

* * *

55.
Je to divno, že se nám některý člověk na první pohled zalíbí a některý zprotiví.

1861?

* * *

56.
Nelze vždy spoléhat na své srdce, neboť často uteče se vším rozumem a vrhne člověka do propasti bolesti, aniž má člověk sílu, aby mu bránil, ba je tak slabý, že všechnu tu bolest raději snáší, než pyšný, chladný klid rozumu.

Ó, kdo by mohl to nevyzpytatelné mo-

ře, jeho útesy a propasti, jeho bohaté poklady a hrozné netvory, to moře, nazvané lidské srdce, kdo by mohl je vyzpytovat!...

Často považujeme za lásku docela jiné city, nejčastěji marnivost, bláhovost mužů i žen... Každé ženě lichotí, když se jí muž koří, třeba ten nejošklivější, a čím je žena vášnivější a povznešenější, tím víc účasti neb útrpnosti s ním cítí, i kdyby její srdce bylo oddáno jinému...

Naproti tomu... může každá žena v muži vzbudit k sobě lásku, když mu projeví zájem, neboť muži jsou ještě mnohem marnivější; — často si namlouvají z pouhé marnivosti, že jsou zamilováni do té, u které vzbudili zalíbení.

Ach, co vše se často nenazývá láskou! A jsou to mýdlové bubliny, pestré dětské hračky, jež se nejlehčím závanem rozpadají v nic! — Komu však jednou cit pravé lásky v srdce vroste, ten jej podrží až do smrti; jako jasná jantarová kapka, která ani vyschnout ani vyprahnout nemůže, skvěje se taková láska v prsou! *3. 6. 57.

57.
Člověk může míti mnoho přátel, může cítit i velikou náklonnost k člověku, může i zvyknout někomu, že se mu zdá cit ten láskou, ale opravdivá láska je cosi jiného. — Tu musí být rovnost smýšlení i citu, stejná vzdělanost, obapolná důvěra neomezená a svoboda. 18. 4. 58.

58.
Jen v šetrné ruce laskavého zahradníka kvete růže domácího štěstí, v hrubých rukou — zvadne! 24. 7. 45.

59.
Zdárná rodina je ten nejkrásnější dar boží! Já bych ji přirovnala k naladěné lyře: každá struna jiný tón, a přece v spolku nejčistší souhlas. 25. 11. 46.

60.
Manželství může býti nebem, kde je láska

a vzájemná úcta, mění se však v peklo, jakmile klesne ke sprostotě. *21. 11. 56.

61.
Když jsou dva ustavičně pospolu, všechny svoje potřeby jeden před druhým vykonává, pěkné, nepěkné, tu se zevšední jeden druhému. Není pak touhy, ani poesie, je to jen zvyk a potřeba, co je k sobě váhí — a to je, co se mi protiví. Mně by se každý muž zprotivil, kdyby ustavičně byl okolo mne. To je, co aristokracii neb boháčům závidím, tu příležitost, že si mohou být vždy vzácní. 13. 6. 57.

62.
Všecko si... člověk poručit nemůže; já bych ti byla také někdy ráda v jedné povinnosti vyhověla, ale právě v té případnosti neplatí žádný zákon, žádný mus, hrozba ani prosba, jestli není vzájemné vzplanutí

citu. — Právě v té případnosti měli by mužové vždy zapomenouti, že jsou páni, a chovati se k ženám, jichž si váží, co milenci. — Tu dlužno šetřiti co nejvíce citu a chrániti se co nejvíce každé sprostnosti. — Já alespoň myslím, že by takovéto chování květ mnohého svazku manželského do pozdních let udrželo. 13. 6. 57.

63.

V manželství je to (na Slovensku) jako všude jinde; někteří žijou jako zrnka v klásku, někteří jako děti pod stěnkou (hned se perou, hned se líbají). Nejvíce nešťastných a nepořádných manželství je v krajinách, kde se mnoho pálenky pije. Muž korheľ (piják) uvede obyčejně rodinu do bídy a s bídou i nesváry do domu se přistěhují, jak přísloví slovenské praví: Keby něboio biedy, něboly by jedy (hněvy). 1859.

64.
Kde není lásky, není štěstí v manželství,
je to jen zvyk a sprostota. 5. 2. 60.

MATERSTVÍ A DĚTI.

65.
Kdo by chtěl potěšit krvácející srdce matčino!
24. 7. 46.

66.
Ó, svatá, čistá, čistá lásko materská, kde jsou tvoje meze!
24. 7. 46.

67.
Zdali je větších rozkoší nad rozkoše mateřské, chová-li srdce lidské čistší lásky nad tu, kterou matka své dítě objímá?
25. 11. 46.

68.
Každý se rád upamatuje na dobu, když se-

dával k nohoum své matky neb staré chůvy a u vytržení poslouchal pohádky o sklenném vrchu a zlatém zámku, o čarovné kráse diamantového pokoje a o spících princeznách. Nebylo by lépe, kdyby se ukázala dětem také kromě těch pohádkových světů skvělá skutečná minulost slavných předků? — To se nikdy nezapomene...

Vímť já ze zkušenosti, jaký dojem příběhy z české historie, jako jsou o Břetislavu, Soběslavu a j. na dětskou mysl činí; každé slovo padne do srdéčka jako jiskra a roznítí je tak, že jim plamen z oček sálá. A takové jiskry boží, vzházené do mladých srdcí, nedají se více ututlat, ty nezalije ani celý Dunaj.

Z dvaceti dětí jedno aby se neptalo rodičů nikdy na nic jiného, než: »Mámo, kdy mi dáš krajíc chleba, a táto, kdy mi koupíš na nový kabát?« Dítěti je všecko nové, a každý brouček, každý kvítek, každá hvězda na nebi je mu mystickou pohádkou, jejíž rozřešení nejprve od rodičů žádá. Ale jakž pak, nemůže-li mu ji ani matka ani otec vysvět-

lit? Ve škole? Tam je teprv pravý labyrint, z něhož někdy školák i s panem učitelem cestu najít nemůže. A tak zajdou mnohé vlohy, že jim žádný na pravou cestu pomoci nemůže. Myslím tedy, že by se neměla matka jen pro sebe učit, ale pro své děti!

3. 4. 46.

69.

My bychom se věru měli celý den modlit: »Pane Bože, sešli dětem našim dar ducha svatého, neboť ho víc než jiní potřebují, nemají-li zůstat hloupými.« Mnozí se učí jenom svému jazyku, ale naše ubožátka abychom již v kolébce dvojímu jazyku učili, nechceme-li, aby se dlouho s českou a německou abecedou mořily. 1. 12., 4. 12. 46.

70.

Nevím, bylo-li by opatrovny kde tak potřebí, jako zde (v Domažlicích). Co se tu dětí

potuluje, které na svého otce prstem ukázat nemohou! Ty rostou jako dřevo v lese.

4. 12. 45.

71.

Kdyby opatrovna (v Domažlicích) byla, ušetřil by začasté bohatší měšťan děvečku, jiný by mohl buď k řemeslu, buď k hospodářství směle hledět, nebyv vytrhován starostí o děti; docela chudý by mohl směle po svém výdělku jít, maje dítky dobře opatřené. To jsou některé materielní výhody, které rodičům z opatrovny vyplývají, avšak mnohem důležitější, je účinek na mravní vzdělání dítek.

Jakých řečí slyší dítě mezi čeládkou, od služek, jimž celé dny na péči zůstává! Je-li z padesáti jedna tak rozumná, aby utajila před dětmi slov, které mu nanejvýš škodlivými bývají; ba není-li na sta příkladů, že děti od nezdárných čeledínů docela zkaženy byly?

Chudší rodiče jsou zase praci zaměstná-

ni, aby dítě hned od nejoutlejších let k dobrému pěstovali a na ně takový zřetel měli, by nic čistou jeho duši neposkvrnilo. Někteří, a těch je velká část, surovi a nevzdělání jsou a v čem sami zrostli, k tomu zase děti své vychovají, nemohouce ani rozvážit, jak trestu hodni jsou.

A což teprv ta nejchudší třída rodičů? Nejsou-liž mezi nimi vrahové svých dětí? Či to není horší než vražda, když učí dítě hned v útlém mládí tuláctví, lži a všelikým úskokům, když vtlačí v mladistvou čistou duši, která je bělši nad liliový list, špinavým dotknutím černé znamení opovrženosti a hanby? Komu by se srdce nesevřelo, když pohlédne na dítě, jemuž z očí zkaženost hledí a z úst nestydatá slova plynou, poupě to, v jehož srdci ošklivý hmyz sedí a lupínek po lupínku užírá?

Takové ubohé děti aspoň poněkud škodlivému vplyvu ujdou, když mají příležitost denně užitečným věcem se učit, Boha znát se naučí a dobré od zlého rozeznávat. A jaká by to musela být půda, aby se v ní ani

zrnka neujalo a nevzešlo?

V opatrovnách není učení tak suché, jako v jiných školách, že se dětem znechutí, do opatrovny děti rády chodí a s radostí se učí, ba vím i, že na jídlo zapomínaly a večír domu nechtívaly. Které dítě by jen dvě léta do opatrovny chodilo, jistě v první a druhé třídě po dvou rocích nebude sedět, jak se to obyčejně děje. 29. 1., 2. 2. 47.

72.

Věru to je největší potěšení pro nás rodiče, když vidíme tu chasu okolo sebe skákat a se veselit, a když nás jinak nermoutí; trochu zlosti si necháme rádi líbit, to jinak nemůže ani být, když dítě trochu živě je, zvlášť chlapci. 18. 8. 51.

73.

To teprvé je největší hoře, když člověku děti nídají srdce. 20. 2. 58.

Ž E N Y.

74.
Muž, byť sebe slavný byl, nesvede tolik, co rozumná žena. 8. 8. 44.

75.
U žen je srdce jako z vosku, každý obraz se lehko do něho vtiskne. 1854?

***

76.
Tolikráte jsem to již slyšela, že není ženské potřebí, aby uměla psát; jen když umí trochu číst, že toho je dost! Musím při té příležitosti své soukromé mínění povědít. Když se vezme kolkolem, jest ovšem mnohem větší počet žen, které nepotřebují celý rok péro vzít do ruky, ale velký počet jich je

zase, které buď celý obchod vedou, aneb mužovi po ruce být musí. Těm toho je potřebí, aby uměly jak se patří psát.

Vím, že to je posud požadování nemožné, aby umělo děvče kromě psaní, čtení a počítání i něco jiného, neboť nemáme po tu dobu žádných ústavů k tomu. Děvče chodí od šesti do dvanácti let do školy; třetinu toho času říká jako papoušek z německé knihy, dělá Aufgabe ze Sprachlehre (třebas tomu ani za mák nerozumělo, to nic) a ostatní odříkává zrovna tak, jako to nebožka bába odříkávala. Je-li dítě vtipné, tak se přece někdy stane, že se mu ve dvanáctém roce v mozku rozsvití a ono některou věc pochopovati začíná, ale tu vyjde ze školy, a matka je zapřáhne do jiné práce, kde si již více děvče na učení nezpomene, leč na katechismus, když se má vdávat. Pamatuje-li si která, že se má psát po h, ch, k, r ypsilon, a umí-li hodně z čerstva knihu přeříkat, je rozhlášena za šikovné děvče.

Ale kolik je takových? Vždyť je to ženské psaní tak zostuzeno, že vůbec od pánů

škrabaninou nazváno jest, ač by se mohli ti páni posměváčkové někdy hezky za nos vzít. Známeť takové, kteří myslí, když několik škol proběhli, že všecku učenost spolkli, a zatím by je zadrhlo jedním prstem děvče, které v druhé třídě v šesté lavici sedávalo!

Nemyslím snad, aby ženské do filosofických přednášek chodily, Bůh chrfaň! Ale dle mého uznání měla by každá kromě psaní, čtení a počítání i trochu zeměpisu, přírodopisu, obzvláště ale historii své vlasti znát.

A nejvíce toho mají potřebí matky! Kdyby byly věděly matky české, co to je býti hrdým na svůj národ, kdyby byly znaly ocenit krásný jazyk svůj a neučily děti hned z mládí klanět se cizím modlám a vlastní svatyni zneuctívat: nebylo by to přišlo snad tak daleko, aby se dávaly v Čechách č e s k é plesy, a pravý vlastenec aby byl obdivován jako cizozemské zvíře. 3. 4. 46.

77.

Byl by čas, aby ženy přestaly myslit, že jsou na světě jen pro parádu! Každá musí dle své možnosti vyplnit částečky, v nesmírném řetězu člověčenstva! A nyní je k tomu doba. Má-li být chrám naší národnosti na obdiv světu, a chceme-li, aby naše děti v něm »Tedeum«, zpívaly, nesmíme zahálčivě ruce do klína vložit a na muže zevlovat, jak pracně po kaménku na něj snáší.

V našich rukou leží poklady, a neměly by je matky chovat, aby jimi cizí roucho zdobily, ale raději je vložit do zdí vlastního chrámu, by se co jasné slunce zaskvěl. Neníť k tomu nic jiného potřebí než lásky!

Mnohá by řekla: »Co jen chce? vždyť mluvíme česky a dáváme děti česky učit.« To je láska jen tak ledabylo, jako když se řekne: »Já mám toho člověka ráda, ani nevím sama proč a zač.« S tou není vlasti pomožíno! Tu musíme milovat z přesvědčení, musíme ji znát skrz na skrz, musíme vědět, k jakému cíli a konci ji milujeme a tu vroucí vědomou lásku musíme dětem do srdce

vštípit. Takovou nevyvrátí hrom a bouře, a směle se mohou na ni skály zakládat.

Když by takto české ženy svůj úkol vykonaly a naše plémě by k vítězství »Haleluja« volalo, pak by se mohly beze vší chlouby mužům po boku postavit a směle říci: »My k té slávě také přispěly!« 3. 4. 46.

78.

Je malá hrstka takových žen v Praze, které by upřímně o blaho své vlasti pečovaly. A jakou moc má žena ve své ruce! Co je ženě nemožno udělati, co nedokáže milenka, manželka, matka! ...

...znáte ty růžencové společnosti: kdo má největší zásluhu o jejich rozšíření, než ženské. Jedna každá má úlohu, udělat růžičku, a ta pozůstává z patnácti lístků; musí tedy patnácte děvčat aneb žen do toho spolku přivést, což skoro každá sestřička vyvede. Kdyby to byly vlastenky a každá se přičinila patnácte odrodilek na cestu spravedli-

vou přivést a uspořené peníze, jak nyni na darebné jezuitské knížky dají, aby dávaly na české národni knihy, což by si zásluh o vlast získaly a jak by blaze působily. Slepému darmo však o květu mluvit!

19. 12. 47.

79.

Věčná škoda, že nemáme národní kroj. Jak mnohem důstojnější, užitečnější a krásnější je národní kroj než to naše věčně měnící se opičení po modách žurnálu Pařížského. Tu nosí ženská jednu sukni a ještě neškrobenou, šaty ouzké, po několika letech musí být pět škrobených sukeň, obruč, vata a půl sta kostic; tu krátké šaty, tu se ulice metou, a tak je to pořád, čím dál tím hůř. A co je dělat, musí člověk s sebou bláznit, nechce-li být vysmáný. »Jaký kroj, tak se stroj« staré přisloví. Naši muži by se asi nehněvali, kdybychom se odřekly parády? — Ale co by říkali průmyslníci? 3. 3. 48.

80.
My ženy a matky máme velkou, ač neviditelnou moc ve světě. Ale … až podnes ženy tuto svou moc ani nesjednotily, ani o sobě k dobrému nebyly užívaly. Klevety, pletichy, potutelné štvaní a ty spropadené protekce zástěrkové bývaly účinky naší vlády. Nastaly jiné časy. Nastala svoboda. Jsme my, při vší naši tajné mocnosti svobodné? … Nejsme svobodné, neb jsme otrokyně marnivosti, vrtkavosti, parády a … zpozdilosti …

My ženské, my jsme dalece ostaly pozadu za věkem, za práporem svobody a osvěty. Vyznejme to, nestyďme se, neboť na nás vina nebyla, nýbrž na těch, jenž o vychování lidu vůbec nedbali, ženského pohlaví zvedení ale veskrz nechali náhodě. Poznejme svou zpozdilost, jež marnost ukrývá! Poznáním přijdeme na cestu, a když mi starší váhavějším krokem ovšem půjdeme, mládež naši k rychlejšímu pochodu přidržujme!

Podzim 1848.

81.

Ty paní (Sestry Slovanské) ... tropily s vlastenectvím jen hříčky, vyvěsily tuto zástěrku, by zastřely ní svou bezmeznou marnivost, slávychtivost, sobětnost, a co já vím, jak všechny ty hříchy potutelné jmenovat mám. Myslejí, když si připne slovanský trikolor, když si dá české jméno a trochu se naučí lépe česky rozprávět než ty panské frajličky, že se musí takovému hrozitánskému vlastenectví všichni Čechové kořit, a, když se to nestane, cítí se taková hned uražena. Mnohá myslí, když přečtla dvě stránky z České historie, když ví, po kterých písmenách se píše y, kde Praha leží, když umí rozeznat kopřivu od petržele, udělat experiment, — který se jí nepodaří — a když pozná, kdy jsou brambory na měko, že již až nazbyt má učenosti a ihned professorkou být může. Nedomnívej se, že snad ze záští mluvím, Bůh mne toho uchovej, já nehněvám se na nikoho, pro mne samu, ale hněvám se na ně, že uškodí svou marností a klepařstvím dobré věci. 16. 2. 49.

82.
Mohlo z nás (žen) být něco jiného, kdybychom byly měly lepší zřízené školy. A posud co se stalo v tom ohledu? — Dávají flastříky brzy sem zase tam, jednu ránu zahojí a deset jich nechají otevřených, ale tam, kde je kořen pravé nemoci obce, tam se nikdo neohlédne. 22. 1. 51.

83.
To vlastencování však, to koketování vlastenecké našich děvčat, to se mi do duše protiví; každé třetí slovo je »láska k vlasti«, je to samá mašlička červeno-modrá, bílo-červená, bez které kdyby na ulici se ukázaly, myslely by, že česká zem zkázu utrpí, a když to blíže poznáš, vidíš holou práznotu, nic než přetvářku. 22. 1. 51.

84.
Nezdá se, že by si ty děvčata (dříve) byly

nepřály žádných radovánek, a že by je matky byly musely ustavičně hlídat, a přece bylo děvče nepoctivé tak řídký úkaz, že si na ni prstem ukazovala celá obec. Jejich záštitou byla bázeň boží, hluboký mravní cit a zaměstnání. Přidržovány od matek k domácím pracem, neměly dlouhou chvíli od rána do večera, obrazotvornost jejich nebyla zaujata čtením nervy dráždícím; když měly chvíle k přemýšlení, viděly před sebou jen obrazy domácnosti klidné, svět báječný aneb heroické osobnosti domácí historie, kterou ony tak dobře znaly, že co staré babičky vnukům ji vypravují, kteří lépe cizí znají než své.

Nyní je to všecko naopak. Děvče dle nynější mody vzdělané zná velmi mnoho, jen samo sebe nezná; ví toho náramně mnoho, jen to neví, kde leží základ pravého štěstí. Děvče nynějšího vychování, a buďsi měšťanská dcerka, buď řemeslnická, nehodí se již pro muže, který nemá hodně peněz; ono poznalo hejno potřeb, bez nichž neví jak se obejít, ono baží po rozkoších velkého

světa a v těch jedině hledá svoje štěstí, a jestli jich užívat nemůže, cítí se nešťastnou a mnohdy k docílení jich dopouští se nejhroznějších prostředků. Hlava jejich naplněna ostřižkami nepotřebnými, srdce prázdná buňka, z níž med trubci vyssáli. Chtějí být královnami, ale úkol pracovnic se jim nelíbí.

Bohužel je to smutná pravda... ale nejsou ony vinny, je to kletba hříchu, jehož muž se na ženě dopustil, zameziv jí cestu do chrámu Ducha svatého. Nevědomost ženy je ta Nemesis, která ustavičně muže v patách stíhá, půdu pod nohou mu podemílá, kdy se vznést chce k výši, olověné závaží na křídla mu přivěšuje, která budovy jeho boří, úrody v popel obrací. Nevědomost ženy je bič, jejž muž sám na sebe pletl! Dokud si nebude žena vědoma svého vysokého postavení a úkolu, jejž Bůh jí přiřkl, polože do její ruky blaho veškeré budoucnosti: dotud muž na sypkém základě buduje. Žena musí býti jeho spolupracovnicí, má-li se stavba podařit. Žena musí být povýšena na

stolec panovnický vedle muže, ne aby soudila, ne aby trestala, ale co anděl smírce mezi ním a světem. Do ruky ženy dal Bůh palmu víry a pochodeň lásky, by je nesla před mužem, když kráčí do boje Ducha.

Její pata potře hlavu hada nepřítele, do její ruky vložil Bůh moc, roztříštit modlu ješitnosti a na vysoký stánek, na nějž se ona povznesla, vyvýšit velebný obraz lásky, oné lásky, jež s kříže za nepřátele svoje prosí. Žena musí vrátit lidstvu ztracený ráj, onu drahocennou perlu; dříve však musí vědět, že spočívá na dně vlastního srdce, tam že se musí pro ni ponořit! 1856.

BABIČKA.

85.
Moje babička byla jen sprostá žena, ale ona znala z většího dílu českou kroniku a nejraději nám z ní povídala; začasto dokládala: Vidíte, děti, jak slavná byla Česká země a jak byli Češi všude váženi, a nyní se jim smějou. Já se toho nedočkám, ale vy se toho snad dočkáte, že to bude jinak. Zpomeňte si, děti, často, když vám babička povídala, co musela pro českou řeč vytrpět, a nedejte se nikdy zavést. Já se neučila německé řeči, pohrdla jsem dobrým živobytím a radši jsem šla do chaloupky v Čechách, než bych zůstávala v cizině. Svůj k svému, doma je nejlíp! — Bůh jí dej lehké odpočinutí! Upomínka na ty blažené chvíle mého dětství, na všechny ty zlatoplodným zrnům podobné slova, jsou drahé kameny v rámci mého života*). 3. 4. 45.

*) 5. 3. 1847 připomíná Němcová v Č. Včele opět: Na

86.

Já také více po německu vychována jsem byla, a jedině moje babička, taková upřímná staročeška, jakých posud leckde nalézáme po Čechách, jenže si jich nevšímají, ta napomínávala mne k lásce k vlasti, povídávala děje z historie České, nejraději o Libuši a Přemyslovi, a hleděla vždy zošklivit mi němčinu. Dokud jsem byla malá, poslouchala jsem ji, ale jak jsem dorůstala, opírala jsem se proti tomuto brojení na němčinu, zastávala jsem ji, neboť jsem velké zalíbení nacházela v knihách německých a to české čtení a ta řeč zdálo se mi tuze sprosté.

Mluvila jsem sice více a lépe česky než německy, ale ta němčina se mi přece lépe líbila. — Byla jsem již kolik let vdaná, když se mi dostaly do rukou »Spisy Tylovy«, ty mi hnuly srdcem a živě mi na mysl uvedly

---

cestě našla jsem slzičku, kvítko mně zvlášť milé, an mi vždy blažené chvíle na mysl uvádí. Jako dítě, když jsem s mojí babičkou na procházku chodívala, kdykoliv jsem slzičku našla, tázávala se mne: „Nezapomněla jsi ještě, co jsem ti o tom kvítku povídala?“ „O nezapomněla, já to umím dobře povídař“, a na babiččino pobídnutí začala jsem vždy: — —

dobrou mou babičku. Stála přede mnou skvěle, krásně, co obrázek prosté upřímné lásky vlastenecké. Upomínky na moje dětská léta oživly jasně v duši mé, slyšela jsem všecka ta slova a srdečná napomínání, přemítala v mysli mé a seznala pravdu jejich. Tak poznenáhlu upevňovala se ve mně láska k jazyku mateřskému a k národu, z něhož jsem pošla. 22. 1. 51.

87.

Po Hynkově smrti (19. 10. 53), když na mne všechny těžkosti, choroba, zármutek, bída, klam v lidech, jež jsem za přátely držela — vše to když na mne doráželo a mysl moji tížilo, našla jsem v spisech svých lístek, na němž poznamenán byl plán k Babičce již od tří let. Čtu s větším a větším zalíbením, a jako nějaká fata morgana začne tu přede mnou vystupovat luzný obraz údolíčka, do nejmenších podrobností, a v něm tichá domácnost Proškovic rodiny, v níž babička hlavní osobou. — Nemohu to ani povědít,

jak mne tenkráte vzpomínka ta, unášejíc mne z trudu života do utěšených dob mládí, umírnila, potěšila. 4. 6. 55.

⁂

88.

Začala jsem v tom pracovat po Hynkově smrti, v nejtrapnější době mého života — když mne omrzelo v světě žít. Utekla jsem do toho osamělého stavení v malém údolíčku, k nohoum milé babičky, a když jsem poslyšela její rozumná slova, její písně a pohádky, když tu přede mnou stál její milý obraz, mněla jsem za to, že jsem děvče, běhala jsem veselou myslí po lukách, lese a háji, navštívila ty upřímné duše všecky a zapomněla při nich na všecek ostatní svět, se všemi jeho trampotami. 10. 6. 55.

⁂

L I D.

89.

To ví Bůh, proč tím lidem tak opovrhuji, že se ubohý sám za hloupého drží a svého krásného jazyka si neváží! 2. 12. 45.

90.

Zde (na Šumavě) je lid ještě tak tuze pozadu, že se toho člověk zhrozí. Oni mluví česky, protože neumějí německy; ale o vyšší vzdělanosti, o národním citu nevědí ani za mák. A co mám říct o selském lidu! V jedné vesnici učí zedník, tu zase truhlář, jinde též takový, který neumí ani pořádně číst, a když chce, aby děti psaly, musí si dát předpis napsat... Krvavé slze by člověk nad tím lidem plakal. Ale anděl páně nad ním bdí a nedá mu zahynout. Jak mnohé vlohy, jak mnohá bystrá hlava zajde, aniž

k pravému usvědomnění přijde. Oni to cítí, oni by se učili, ale což mají dělat, když jim žádný messiáše nepošle.

Málokterý aby o historii co věděl, aneb knihu jak živ byl přečetl; než nyní přicházejí z vesnic, kde jsem známa, sami pro knihy a večer při přástvách čtou. Ten selský lid je moje radost; vždy okřeju, když mi podá selka mozolovitou pravici a upřímně se zeptá: »Nu, paní, jak se máte? proč tak dlúho k nám neidete?«

Co zde v několika vesnicích pravá zkáza, je ten v peklo prokletý Jesuitismus! Jsou zde na blízku dva Jesuité, od tak řečeného bratrstva, blázni! Ale nemáte pojmu, jak ti ubohý lid zbalamutili, do miziny přivedli, tak že chodí jako bludné ovce. Ani pomyslit na to nechci, neřku-li abych o tom psala. A toho stohlavého draka se nesmí žádný dotknout! 14. 2. 46.

91.

Kdož by to za svou povinnost uznával sní-

žiti se k lidu, všimnout si sprostáka a z bludu ho upřímně vyvésti! Raději si ti pánové oči zastřou a uši zacpou, a řeknou vám, že dáváte neslušné věci do časopisů, napíšete-li, že lid až hrůza hluboce v pověrách vězí a že se mu té nejskrovnější stravy duševní nedostává. 27. 3. 46.

92.

Duševní stránka venkovského lidu (na Šumavě) je velmi zanedbána. A jak by mohlo jinak být? Vesničané, kteří jsou blíže města a do školy sem chodí, ti přece o něčem slyší, ale vzdálenější jsou věru nebozí. Mají školy i učitele, může-li se to tak nazvat, ale těžko učit, když řečený učitel sám nic neumí, kromě trochu číst a do sta počítat. Který pořádný člověk by se však také za 50 zlatých v peprný stav učitelský uvázal? A ty musí ještě dost bídně vytlouct.

Přes zimu chodí děti do školy, ale jak první husí kvítko vyleze, nastane jiná práce

a škola se zavře; pan učitel má bez toho také svou práci, buďto polní anebo řemeslnickou, a učení se musí tedy odložit. Ovšem že tam duchovní otec pilně dohlíží, ale za hodinu nemůže se všecko do těch tvrdých mozků vlít, a byť by jim samé potěšitelné pravdy a užitečné vědomosti vecpával, když učitel v tom nepokračuje a věci ty častým opakováním v paměti jejich neokopává, musí se to do druhého dne vykouřit a vytratit.

Takový ubohý sedlák neví ani, že by se mimo čtení ještě něčemu jinému měl naučit. O psaní nebývá ani zmínky. Ptejte se ho, co vám odpoví: »Vidíte, zlatá paní, ten náš kantor je hodný, můj chlapec umí dobře čist a leta svá spočítá na minutu, to je dost na selského chlapce, vete?« Vy mu ovšem za pravdu nedáte a řeknete, že je potřebí, aby rolník, který je na své mozoly živ a z jehož rolí vyrůstá kořeni proti strašlivému hladu, také jiné věci uměl, nežli cedulku z kanceláře bídně dost přečísti, ale on zůstane při svém: »Milá paní, to je pro učené lidi; a kdo by nás tomu naučil, náš pan kantor

neumí sám tolik, a pro nás sprosté lidi ta učenost není!«

Přece však nám zkušenost dokazuje, že by je to těšilo, kdyby se jich někdo ujal »Bože!« říkají, »kdyby nám v těch dlouhých zimních večerech někdo tak něco povídal nebo čtal, jak bychme rádi poslouchali!« Tu však buď není, kdo by četl, aneb se knih nedostává, anebo je ti páni nechají v schránce zavřené. 31. 3. 46.

93.

Se šatem složí sedlák i své prosté mravy, všecky staré obyčeje, písně a hry se mu zdají hloupé, a konečně zkazí tím opičením i svou krásnou řeč. Mysle, že mluví po selsku příliš sprostě, učí se to po městsku, a že bývá z většího dílu ve městech řeč pokažená, to je stará historie. 24. 7. 46.

94.

A ten lid musí ve tmě zajít, pro ten nemáš světla, duše svatý? 5. 3. 47.

95.

Já též myslím, kdyby se lichváři, kteří obce okrádají, na pokání dali, kdyby každý boháč při nepotřebném vydávání peněz na vyražení marné — ku příkladu prohrát sta v kartách — na svoje trpící bratry zpomněl, že by Bůh spokojen byl a nemusili bychom se bát následníka hladu, onoho bledého žence, který jde v patách za ním a jehož ruka potom nejen po klasích v nížině, ale i po těch na výšce sáhne. Hlad je zkouška a mor teprve trest!

Některým velkým pánům nemůže se člověk divit, že více pro chudinu neučiní, neboť znají nouzi a bídu jen dle slova. Kdyby se ale takový pán, od kolébky v rozkoších a nádheře vychovaný, ve vlhké, ztuchlinou páchnoucí sedničce octnul, kam paprsky sluneční celý rok nezasvitnou, kdyby viděl ty chatrné pozůstatky nábytku, to bídné lože, na němž trochu slámy, místo peřin kousek drchanky a roztrhané húně, kdyby viděl rodiče s dětmi napolo oděné, vyschlé, hladem a zimou zmořené, s jakou hltavostí

nemastnou polívku z otrub jedí — jakou by žádný panský pes nejedl — a přece Boha prosí, by jim na druhý den jen malý výděleček seslal, co by se jen zase takové polívky najíst mohli: kdyby to viděl a slyšel, nemusilo by mu srdce lítostí ustrnout? Lítostí nad tou bídou a radostí, že tolik prostředků má, té bídě pomoci? 27. 7. 47.

96.

...nemáš pojmu o té nouzi, která panuje mezi chudým lidem; věř, že by mnohý rozmazlený panský psík nežral to, co ta chudina jíst musí a ještě se ani takové potravy dosyta nenají. Co se peněz prohejří, co se prohraje, na parádu dá a jiné darebnosti, a lidé hladem mrou! — Ó ta spravedlnost, ta láska křesťanská! — Hleď, to je ten pokrok, tak se zdokonaluje člověčenstvo! Když si to všecko rozmyslím jak to je a jak by to mělo být, tu pobádá mne vášeň, jít mezi ty ubohé a ukázat jim, kde hledat spravedlnost.

»Dokud pes na řetěze, zloději hej; jak řetěz přetrhne, potom je vej!« 3. 3. 48.

97.

Zde (na Slovensku) vidívám denně lidu tak ubohých, opuštěných na těle i na duši, že se před sebou stydím, vidouc, jak trpělivě to nesou. Matky přijdou, kterým dítě umírá, jediná radost jejich, muži umrou, a zanechá tu vdovu, která ničeho pod nebem nemá, než několik nahých sirotků; tak to bloudí polonahý, chorobou skličený, a nevědí ráno, kam večer hlavu položí. Ano, ono se řekne: ach, ti lidé jsou jako dobytek, ani to necítí tak, jako »unsereins« — jako by ti unsereinsi měli cit pro sebe v pachtu; nuž já myslím také, že už ten je pak otupen, ale bolestí, co ale trpěla matka, než přišla až na ten stupeň, že dítě prodá, aby měla pro druhé víc kousků! 1. 9. 53.

98.

Což je platné kázání proti pití pálenky, co

spolky střídmosti, když není škol, aby mládež hned od útlého mládí rozumně vedena byla? 1854.

99.

Pravda, že nemají venkovští dělníci toho vybroušeného vkusu, té umělosti, jíž mohou mít ti, kteří mají příležitost dívati se na krásné, umělecké práce a výkresy, kteří se vyučili ve školách názornému umění; ale zajisté najdeš u nich krasocit, ostrovtip, pilnost, jako všude jinde; jen jim podejme možnost k zdokonalování se. Jsou to umělecky vzdělaní řemeslníci, ale stěžují si, že nemohou umění svého upotřebit, poněvadž jim takových prací nikdo nezaplatí... Jaký blahobyt mohl by se rozšířit takovými výdělky mezi domácím řemeslnictvem, jakého zdokonalování se mohlo by se jim poskytnouti! 1856.

100.

Jsou lidé, které by špinavý, zedraný šat na

těle tak pálil jako skvrna na duši... Ach, jak může taková paní cítit, kterak je těm chudým matkám, co v tmavých a vlhkých komorách život tráví a tím se svými rodinami před časem obětmi smrti se stávají? Kterak může vědět, jak bývá matce chudé, když večer hrstkou slámy dětem podestýlá a jedinou peřinu do ruky béře, nevědouc, má-li ji dát na to choré nejmladši, nebo na to nejstarší, zimou zkřehlé, které muselo po chlebu chodit, nebo ji popřát muži od práce zmořenému.

Neví, jak je být o jednom chatrném oděvu, o jedné košili, kterou, chce-li čistou mít, v noci prát a do rána usušit musí, nezná cit radosti, s jakou chudá matka do dveří kráčí, když přináší polénko dříví na oheň, trochu černé mouky na polívku a bochníček chleba, by hladovým dětem hody připravila. »Chuďasovi tehdá Boží hod, kdy košile tenká!«

Nezná také pocit trpké bolesti, která do nohou olova vlévá a na srdce valí chudé matce kámen, když vchází přes práh mezi

holé čtyři kouty, děti s pláčem vstříc jí jdou: »Matko, máme hlad!« volajíce, a ona nemá, co by jim dala. Nemá ničehož než slze a vzdechy, vzdechy, jichž se více co báti než pychu bohatých.

Kdo je vidí, ty miliony slzí, jež v takových obydlích se prolévají? Kdo si jich všímá, těch slzí, jež co žhavé jiskry na prsa matky Země padají, až útroby její v plamen se rozněcují!?

On, jehož vůlí v jednom okamžení tisícero tvorů umírá, tisícero k životu povstává, jehož zákonem se řídí kolotání millionů světů, jehož oko zároveň vidí na špice nebetyčných hor i na červíčka u jeho paty po zemi se plazícího, na vrchole hájů palmových i na travnatou step, na slzu v oku ubohého otroka i na perlu ukrytou v skořápce na dně mořském, na zlatý stolec i na lože dělníkovo;

On, jenž sčítá prach semena bylinového i písek v moři, jenž stejně bdí nad snem dítěte u prsu matčina, jakož nad vrahem na galeji přikovaným; jehož dopuštěním se

stává, že bouře tisícileté stromy podvrací a slabý šípek jen ohýbá, staleté budovy, díla umění lidského, v okamžení v niveč obrací a chaloupku slimáka nepokazí;

On, jemuž nic malé, nic velké, jehož mocnost a divotvornost se zobrazuje v jediné kapce vody, jako v celém ohromném moři;

On, jenž drží osud králův i žebrákův ve své ruce, jemuž dítětem sluje Paria opovržený i kníže vznešený, obyvatel ledných hor i požehnané Arabie, divoch i vzdělanec;

On, jenž pokřtil všecky svoje děti jedním jménem, jménem »Č l o v ě k«, jím ve spolek se zvát a za svaté je mít káže;

On, jenž rozumí každé vroucí modlitbě, která vychází ze srdce Člověka: On Jediný, Otec náš, Tvůrce všehomíru, jenž od věkův byl, jest a na věky bude, Bůh Veliký, Mocný, — Bůh milosti, setře slzu s líci utýraného člověka. 1856.

101.

. . . lid prý je surový, hloupý, nemá prý

schopností povznésti se nad zvíře, a má se s ním jen co s otrokem zacházeti! — Kdyby ti, co tak mluví, sestoupli trochu s té výše, na kterou se sami postavili a s níž rozeznat nemohou předměty v dolině, kdyby sestoupli dolů, žili s lidem a naslouchali tlukotu jeho srdce, pak by zajisté skroušeně v prsa se bít museli a vyznávati: *Mea culpa*. Ale toho se nedočkáme. Oni kritisují knihu, z níž neznají více než titul a desky.

Srdce lidu — věru je to kniha, na jejíž stránkách bývá nejkrásnější poesie...

Jenže ji málokdo čte, poněvadž není rým dosti lahodný a forma ne dost elegantní.

1856.

102.

Jeť ovšem velká nemravnost a špatnost mezi lidem, ale kdož je vinen? — Proč nechávají lid ve tmě, proč ho mravně zabíjejí nevědomostí a převráceností. To je zřídlo a počátek všeho zlého, hloupost a nevědomost,

tím přichází lid na takový stupeň bídy a spousty! 23. 9. 56.

103.
Syní lačnému nevěří, a kdyby věděli, jak je zle mezi lidem, přece by snad dali; ale to oni nevědí... 1857.

104.
Proč neotevřou boháči svoje zásobárny a neprodávají chudým lidem obilí za levnou cenu, aby se mohli pořádnou stravou posilnit: proč nevystaví dům, kde by měli za levnější činži zdravé byty; proč nezřizují opatrovny pro děti chudých, aby, když pro ně rodiče pracujou, nemusely je přenechat náhodě, proč nezřídí nemocnice, aby chudý člověk ochuravěje, měl patřičný dohled a opatrování, a tolik pracujícího lidu z nedostatku toho do roka nemřelo aneb nezmrzačilo? Proč smlouvají s chudým dělníkem o denní mzdu a toho do práce berou,

kdo jim, donucen nouzí, za nejlevnější cenu pracovat se uvolí? Kdyby na to vše se dbalo, nebylo by tolik nouze, bídy a hladu, nebylo by tolik nemocí, nebylo by žebroty — a co nejhlavnější — nemuselo by se naříkat na mravní zkázu lidu, která vždy pochází z nouze a nevědomosti lidu.

1857.

S L U Ž E B N O S T.

105.
Ve vesnicích uchoval se posud ten krásný způsob našich předků, kteří považovali čeledína ne za otroka, nýbrž za svého svobodného pomocníka, za ouda rodiny své! Čeledín vesnický pracuje zároveň s hospodářem, on s ním zároveň za jeden stůl k jídlu zasedne; pacholek i sedlák stejný nosí šat, jeden s druhým pospolu se raduje a veselí, pospolu zármutek snáší. Ani vědomosti, nimiž mysl svou obohacuje, nenechává sám pro sebe; nikdy nečte knihu, ať je poučná, ať je zábavná, sám pro sebe, nikoli, on sečká, až je domácí práce zařízena, a potom když usedne rodina okolo něho, teprv začne číst. Tu nesedí jen selka a vlastní děti, i děvečka, pacholek, volař, teletník, pastýř, ba i ten malý husopas sedí u kamen a poslouchá. Pacholek řekne hospodáři: Vy, sedláku, aneb hospodáři, a trefí-li se, že zároveň s nimi rostl, přijme sedlák od něho i upřímné »ty«; jaké titule musí dávat městský čeledín svým pánům? – A jak se zachází s nimi? 27. 5. 48.

106.
Na sta příkladů mohla bych uvésti, kdež pes v domě jest více vážen než služka. Ba to jest věc obyčejná, že psíček miláček lépe jí a spí než čeládka. Věru není to neslýchané, že paní za čtvrt léta třeba 9 děveček má, poněvadž, když jedna zfackovaná několikráte sama vystoupí, aneb uteče, a druhá, fackování se protivíc, bývá vyhnána, třetí nařknutá a snad i zavřená bývá a tak dále. Avšak neměly paničky čekati až na rovnost letošní, vždyť pak věděly co křesťanky, že i služky jsou bližní a rovné důstojnosti člověčí, že nejsou otrokyně, ale jen pomocnice v domě, na jejichž počestném chování přemnoho záleží, přemnoho, pravím, pro rodiny a obce.

Tento stav, na oko sprostý, jest jako krytý ten kořen, jenž pro celou bylinu z špinavé země shledává šťávu živnou. A na tento stav tak zcela zapomínali, jeho trpkosti a jeho mzdu nevážili. Že jsou děvečky nemravné a špatné, kdo toho z většího dílu má vinu nežli paní samy a ned-

balost obecního dozorství. Děvče někdy dosti hodné od rozšafných rodičů přicházívá do města, ale zde vedle nevšímavosti paní domácí toliko sbíhá v domě a kromě domu pokušení, že jim jedna ze sta odolá. A tyto služky za několik let navracejí se domů a s nimi přicházívá zlý příklad mezi sprosté děvčata venkovské.

Však co bych obšírněji jednala o té zkáze, vždyť jen ten o ní neví, kdo schválně o ní zvěděti nechce aneb dokonce spokojen jest, že jest tomu tak. Mne však mráz obchází, když pomyslím na ty neřesti i zlořenemravností nežli jej dříve ve školách vlačím té vládě, jenž raději dala zdivočiti lidu steneckých vychovati a svědomí jeho ušlechtiti a pak teprv po chlebě do světa poslati. Poněvadž se těmto katanům ducha zdálo, že snadněji mohou panovati nezvedeným, tedy i hleděli k tomu, aby lid utonul v neřestech nežli probudil se na osvětě.

Podzim 1848.

107.
Bývá to obyčej v naší i mnohé jiné zemi, že z venkova, zvláště z malých městeček, posílají se děvčata sotva dospělá do velkých měst, aby zde jsouce ve službě, naučily se rozličným způsobům, aby nabyly zkušenosti a snad i, jak se říká, štěstí své zde našly.

Měšťané nemají příčiny stěžovati si na tento obyčej; spíše ale mohl by sprostý otec prozřetelný a matka pečlivá, znajíce křehkosti pohlaví svého, pochybovati o tom, zdali jest prospěšné neostražitou dcerku poslati do města, kde osudy lidské velmi rozličně se splétají, kde na sprosté srdce tisíceré pokušení číhá, kde život pospolitý podobá se valnému proudu, na němž člun mladé osoby snadno ve víru bývá zachvácen.

Ale k takovému rozjímání nedospěl ještě lid venkovský, a mnohý tatínek marnou libostí mluví o známostech dcery své ve Vídni, a maminka chlubí se s prstýnky a pěknými šaty a rozličnými dary mazlíka svého,

a jak prý již pěkně mluví po německu a po pansku se chová, když někdy přichází na svátky. 1853.

108.

Kdyby viděli rodiče, co ty děti zde (ve Vídni) zkusí, neposílali by je sem tak na zdař Bůh. Srdce člověku zpláče, když je vidí, jaká to břemena vláčí po městě, co se doma napracují, co zimy, co hladu zkusí a co týrání a bití. Je-li mistr milosrdný, je mistrová zlá, nebo děti jejich, anebo tovaryši. Na učně se vše sveze, vše naloží, každému musí být po vůli.

Učení řemesla je nimotní věc. Jestli se rozstůně, pošlou ho do špitálu a nikdo se dále po něm neohlídne; vystůně-li se, dobře, umře-li, jako by kámen do vody hodil. Pravda, někteří jsou kluci bohaprázdní, ale není divu, když jsou v takové škole.

To je to nejhorší, že to vyroste jako divá zvěř, že se k ničemu nevedou, že se neučí znát Boha ani svět, že je každý sám

sobě odevzdán. Co záleží komu na takovém dítěti, jestli z něho co bude nebo ne. Stane-li se zlodějem, potrestají ho; stane-li se hodným člověkem, dobře pro něho...

S děvčaty máte to také tak; co se jich tu do roka zkazí, které sem přišly dobré, nevinné! Přijdou sem jako slepé, padnou do ruky dohazovačů zákupných, kteří je prodají kamkoliv. Nikdo se jich neujme poctivě, nikdo nepoukáže jim na propast, do které tak snadno padnouti mohou.

Páni nemají k čeledi své srdce, považují služebníka ne za potřebného pomocníka, za člověka sobě rovného, ale za otroka k služebnosti od Boha určeného. Kdo v službě nebyl, ten bídy nevídal, říká se, a pravda to. Dokud služebník do úpadu pracuje, vidí ho rádi, jak ho ale síly opouštějí, překáží už v domě, kdyby tam byl i věk svůj strávil. Hubují na čeládku, že je špatná; inu, je to dílem pravda, ale kdopak toho vinen? Jak veliké hodiny ukazují, tak malé se po nich spravují. 1858.

NÁRODNOST

109.

Člověk je všude člověk — a já ctím člověka bratra v každém člověku jakékoliv národnosti, ale můj vlastní národ musí mi být nejmilejší; a poněvadž není možno, aby člověk jeden pro celý svět účinkoval, musí vždy začnout od svého nejbližšího, od své rodiny, od obce, od celé země, a pak teprv přijde do všeobecného světa; — a kdo nemiluje svého, nemiluje i cizého, kdo nectí svou národnost, nezná ctít jinou. 24. 7. 56.

110.

V Americe je Čechů dost, a tam je naše vlast, kde jsou lidé jednoho jazyka a jedněch mravů! Ostatně i soused, to jest každý občan na světě je mi po bohu bratr!

Září 1856.

111.
Krásná je to ctnost — národní pýcha, ale nesmí být nespravedlivá, uznávat musí práva druhého, by se jmenovat mohla ctností!

1854.

112.
Co zasluhuje chvály u Maďarů, je národní jejich hrdost, jakoužto ctností aby se každý národ honosil, přáti by bylo, avšak bez ukřivdění druhému národu, neboť tím zatemní se všecek lesk takovéto ctnosti. »Každému je svůj jazyk milý a mně můj« měl by si každý pomyslit a nežádat od jiného, co sám za špatné uznává. 1858.

113.
Dokud láska nespojí národy slovanské, nezdá se mi, že by cos velkého vyvedli.

25. 11. 50.

114.
Ať se třebas na hlavu postaví (Němci) vztekem, přece jen Slovanům patří budoucnost. 9. 6. 59.

115.
Nesvornost je kletba, která snad věčně na našem národě lpíti bude! 24. 7. 45.

116.
Vskutku najde se více rovnosti, svornosti a bratrské lásky na venkově mezi selským sprostým lidem, nežli ve městech mezi vzdělanci, kterým vždy jen v ústech vězí, ale málokde ji všickni skutkem dokazují!
27. 5. 48.

117.
Avšak se nesmíme divit, že Němci na tvr-

dost českého jazyka naříkají, jsouť pouzí Čechové, kteří se mu nemohou naučit.

24.—27. 11. 46.

118.

Jak smutně vyhlížela (v červnu 1848) ta stověžatá Praha, ta naše matička, Mekka ta naše svatá, již každý Slovan s vroucností miluje a báječně o ní sní!

Já bych každého toho nezdárného syna Českého probodla byla, vzpomenouc, jakou žalost a hanu národu svému způsobili. Avšak potrestá je soud veřejný a ta hana, kterou kydali na nás, padne na ně, na ty zrádné hanebníky. Když spatřila jsem tu zkázu města, když vešla jsem mezi naše drahé hlavy, když slyšela a viděla jsem to týrání našich šlechetných vlastenců, ten oušklebek všeho, co na Čechy se vztahovalo, když slyšela jsem to proklínání jedné strany té sprosté láji, tu nemohu Ti říct, jaké city ve mně se střídaly, slzela jsem hněvem i zlostí, ale když seznala jsem ty podlé

duše, které, jsouce dříve na oko vlastenci, nejen že se honem otočili, ale i s ďábelskou tváří proti nám postavili, tu zošklivila jsem si tak ten svět, že s radostí do země zahrabat bych se byla dala, abych nikoho vidět již nemusela. Ó, že Bůh trpí takovou čeládku, že zem je nosí a nesvrhne do propasti pekelné! Avšak musí spravedlnost zvítězit, a bohdá, jak se podobá, zvítězí brzy.

28. 7. 48.

* * *

119.

Kdyby Češi pro ty Němce (v Liberci) nepracovali, aby mohli bohatnout, nevím, kde by se toho nabrali, a kdyby jim Češky nevařily a nečistily, čeští sedláci krmí jim nevozili, špatně by to s nimi vyhlíželo. Ale Češi jsou dobří, oni slouží a nechají si všecko líbit, ale co Němec to pán. Ale přece jsou u nich Češi »böhmisches . . ., Gesindel-Diebe atd. Ale řádná revoluce na ně, a Češi ať se seberou a vyženou je přes hranice, kam patří, beztoho z českého tuku a mozolů

bohatnou a celé zdejší okolí tělesně i duševně zkazí. Ta mravní zkaženost je zde neslýchaná, to nevidíte ani v Praze, ba snad ani ve Vídni, co zde, ti boháči nevědí, co dělat prostopášností, a ten ubohý dělník mře hladem.

27. 5. 50.

120.

Kdo miluje mírnost, tomu ovšem bude se zdát řeč Havlíčkova urážející a hrubá, ale věřte, že to neškodí, u nás je potřeba takových mužů, kteří se ani čerta nebojí a vždy rázně a neohroženě národní věc hájí.

6. 8. 50.

121.

Neplatí žádná spravedlnost, ten který vládě poctivě slouží, ten bývá pronásledován, jestli hřích na sobě má, že sluje Čechem, k své národnosti se hlásí a víc bratří své dle jazyku miluje, než cizí a vzdálenější mu sousedé. Proč ta nedůvěra k Slovanům, kteří

přece svoji poctivost a loyalní smejšlení důstatečně dokázali. a to lichocení se k národu (maďarskému), který tak krutě proti vládě vystoupl a posud jen pikle proti stávajícím zákonům kuje, a jen si žádá zrušení trůnu a zkázu domu Habsburgského? Člověk trne, když vidí to pronásledování všeho, co české, to utlačování češtiny ve školách, ouředníků, kam to povede? —

Ale nechme to, všecko má svůj konec, a jazyk náš bohdá nezhyne; když se to už nestalo, nestane se to také, darmo se o to ti dobrodincové naši pokoušejí. — Ale nicméně, byť ten, na kterého rána padne, i zmužile nesl s vědomím, že trpí za věc svatou, přece se mu mnohdy síly nedostává, zvlášť když se mu nouze také ještě v cestu postaví. 5. 11. 53.

122.

Kdo z české krve pochází, ať zůstane při českém jazyku. 1855.

I hu nás (na Šumavě) (židů) je teky dost a máme je rádi; oni žijú mezi námi a živí se od nás, ale nikdo jim nehubliži, ani nechce nikdy hublížit. Říká se, že šidí, ale je to k smíchu; kdyby chtěli pobit ty, kteří šidí, to by padlo ještě víc křesťanů než židů. Proč pak nepobijú ty lichváře, co okrádali chudý lid a posud okrádají?...

A když to vezme člověk kolem a kolem, proč se dají lidé šidit? Ať nenavěší sedlák a selka tolik zbytečných flandrů na sebe, ať nosí starodávní svůj kroj a spokojí se jen s potřebným počtem obleku, a žid nebude jim nosit hustavičně zboží všelijaké do domů, kterému oni nerozumějí a jímž se lefko ošidit dají. Kořalku také nemusejí lidé pít a přestane ji žid prodávat, a ostatně kdyby se vinopalny nestavěly, židé by je nenajímali.

Hu nás jsú mnozí židé hospodáři jako my; někteří mají kúsek pole najatého, někteří vlastní a tak se mezi námi živí; který handluje, naběhá se teky o ten groš jako

chrt, a musí býti střídmě živ, chce-li něco zachovat... ještě neviděl jsem židovského žebráka, ale našich přijde k židům dost a oni dají každému: ovšem že mezi nimi teky šelmy jsú, ale to všude kúkol mezi pšenicí. Myslím, když jsme byli s nimi již tek dlúho, ve zlém a dobrém, abychom i déle s nimi byli. 27. 5. 48.

124.
Krčmáři jsou (na Slovensku) skoro veskrz židé, a jakých chytrostí sprostý lid k sobě lákat ti užívají, to je známo; dokud má sedlák trochu obilí, slouží mu žid raději než panu grófu, však i toho má v kapse. Dokud má sedlák dobrou gubu na ramenou, dá mu na dluh, a když je ten zpozdilec holý žebrák, vysměje se mu. 1854.

SLOVENSKO

125.
Jen jeden rok, a ba půl léta jen moci cestovat po těch slovenských dědinách; ne v městech, ale v těch horských zákoutích, v těch osamělých vesnicích! Tam je pokladů, o něž se Vám ani nezdá! — A co by to stálo! — To jsú však marné naděje, musím si nechat chuť zajít prozatím.

Léto 1854.

126.
Ráda bych cestovala, — a sice letos do některých krajů Slovenska. Trenčín, Liptov-Turčany, Oravu, Zvoleň-Hont-Novohradský kraj, to by byly první, které bych si přála seznat. Cíl můj je, poznat co možná život slovanského národu, a vylíčit ho věrně, pravdivě, jak je . . .

Já se přeceňovat nechci, ale to vím, co se týče poznání národního života, národní poesie a řeči, že by žádný muž tak ji nevyčerpal — nechci říci snad nepoznal — jako já. Jsou jisté věci, které jen oko ženské poznat může, do všech tajností domácího života nedá se cizinci nahlídnout, ba vím, že ani domácím mužským ne.

A na Slovensku, jak i Vám dobře známo, leží ohromné poklady, o jichž dobývání se nikdo nestará, alespoň ne v té míře, jak by se mělo a mohlo starat, a to ne na pravých místech...

Jedná se jen o prostředky na cestu... V Němcích by se už našel byl takový člověk, který by podobný užitečný úmysl podporoval, ale u nás není pro nic energie. ...poraďte mi, kam se obrátit... vy znáte, co nám třeba, znáte stav Slovenska a Slováky; snad by moje cesta i mnohých jiných prospěchů měla a mnohý kámen odvalila, který překáží sblížení. 4. 5. 55.

127.

Přál jsem, cestuje v tamějších (slovenských) krajinách, a vida, jak velmi pozadu za jinými národy jsou, kdybych mohl do každé dědinky školu postavit a moudrého, vzdělaného učitele, který by úkolu svého svatého vědom si byl a lid ten zdravý, krásný, mravný, schopný ku všemu umění, k usvědomění přiváděl. Jiného u našeho lidu třeba není. 1856.

128.

Ona panuje vůbec taková nedůvěra mezi Vámi (Slováky) proti nám Čechům, že mi mnohdy až k pláči to bylo — neboť bych ráda nás všecky Čechoslované viděla spojeny v jeden svorný celek! Pak by to jistě jinak bylo všecko — ale ta nesvornost to je kletba, která nás více tlačí, než všechny pouta, a té používají i nepřátelé, aby nás zahubili! Kéž bych tuto pravdu každému Slováku, každému Moravanu i Čechu povědít mohla a vlít jim do srdce lásku vzájemnou. — K tomu však patří také poznání, a

to se docílit může jen literaturou, výměnou plodů duchovních, a tu by se neměli pro nějakou písmenku vůdcové lidu nesvořiť, kde účel tak svatý a veliký! 20. 2. 56.

* * *

129

Mně se zde mnozí smějí se slovakismem; nechť se smějí, myslím si, to mne neodstraší. Není to zištnost ani přepiatost, ale upřímná láska vzájemná. Já poznala Slováka a vím, že jsou hodni, abychom si jich všímali. Tam je pokladů neocenitelných, a nikdo si jich nevšímá. ... »Co nám je do nich, my jich nepotřebujem, oni nás ale!« — mluví mnozí. Eh, jsou to hrdé myšlénky těch pánů, my potřebujem jeden druhého; dobře tedy, abychom se poznávali, jeden druhého laskavě podporovali, a k vzájemnému cíli pracovali. Takovouto vynášivostí urážíme jich sebecit a pracujem do rukou té straně, která beztoho obchází jako lev řvoucí, číhajíc, kde by nás pohltila; která by ráda propast viděla mezi námi nepřestupnou!

11. 12. 57.

HOŘE A SMRT

130.
Duch tratí sílu, když starost o vezdejší chléb jej tíží. 8. 8. 44.

131.
Konečně ať se podívá člověk kamkoliv, všude je nějaká strast a trápení, jeden se trápí, že nemá ani kus chleba, druhý, že musí jíst samé pečeně. 1. 9. 53.

132.
Ačkoliv dobré svědomí útěchou a podporou bývá v neštěstí, nicméně se stává, že vinný hanbu svou snáší, kdežto nevinný pod tíží její klesá. 1853.

133.
Jsou chvíle, kdy se sami mučíme, a v mukách těch rozkoš nalézáme. 14. 12. 56.

134.
Ještě nepřežil jsi jeden, máš tu druhý smutek. 1858.

135.
Vždyť umřít nemůžeme! 25. 11. 46.

136.
Často a často myslela jsem si, že staří Čechové krásnější způsob v pohřbívání měli než my. Věřte mně, že se mi to shnití v zemi nesmírně zhnusilo; písmo svaté praví: »Člověče, prach jsi a v prach se obrátíš«, jindy se to stalo, ale teď zůstane z člověka hromádka kostí a z těch se udělá mouka a

posypou se s ní pole a louky. Jak krásné to bylo, když si mohli lidé prach svých drahých do popelnic uschovat; nyní neví mnohý, kam má na dušičky svíčku postavit a na prvního máje věnec položit. 19. 12. 47.

137.
(Hřbitov.) To jediné je místo, kde jsme si všecky rovni! — Ba ne, i na tom místě vidět rozdíl stavu, a jinak ukládá se mrtvola bohatého, jinak chudého! — a jediná rovnost v tom, že shnít musí jeden jako druhý. I já si někdy myslím, tam nebo tam bych nejraději pochována byla — jako by to nebylo p r o m n e pak jedno, jestli nade mnou bodlák nebo růže roste, jestli mne jen hlína aneb ještě kámen tlačí! 24. 6. 1853.

138.
Člověk hned neumře, ale když cítí na sobě to umírání a dlouho umírá, jaký pak to je žal! 10. 5. 56.

S M İ R

139.
Což je ale do všech (krásných) krajin, není-li v nich dobrý člověk! 2. 12. 45.

140.
Blaze, kdo si svým dobročinným jednáním lásku svých spoluobčanů získá. 24. 7. 46.

141.
Pobúřit je snadno, to trefí nynčko leckdo, ale hupokojit se nepodaří každému. 27. 5. 48.

142.
Smutný úkaz to, že spolky k záhubě lidstva

utvořené lépe se daří, než takové, které si za úkol vzaly lidstvo v lásce jednotit a spojovat. 25. 11. 50.

143.
Kdo, octnuv se v náruči vznešené matky přírody, nepocítí posvěcující její políbení, kdo nestává se v takovém okamžiku zbožným, necítě než lásku, čistou lásku k veškerému stvoření — tomu darmo mluvit. 1852.

144.
Úcta nezíská se hrdostí, nýbrž láskou. 1853.

145.
Kdybychom neměli tak mnoho **zbytečných potřeb**, věru bychom se nemuseli tak rmútit, když se nám na příjmech o nějaké sto ujme, a tak není potřeba, jen trochu od-

hodlanosti, by člověk steré zbytečnosti odhodil. 24. 6. 53.

146.
Trpělivému všecko na dobré vyjde. 1855.

147.
Odpúštějme si, jakož i nám otec nebeský odpouští! 4. 6. 55.

148.
Hleď si získat lásku a důvěru lidí, neponor se nad žádným a všude najdeš dobrých lidí. 10. 9. 55.

149.
Vlas má svůj stín... a všickni sedíme při hříšné vodě. 1856.

150.
Pozoruj lidé okolo sebe, sám pak jim nedávej nahlížet do svého nitra, leč bys seznal duši dobrou, upřímnou a stálou — tu pak takové zase i upřimně miluj. Jen se s nikým nezahazuj, buď zdvořilý, skromný, ale nade všecko važ si sám sebe a vnitřní vědomí ať tě vždy povznáší nad sprostotu, všednost; a vášeň, chce-li tě podmanit, hleď přemoct duchem — a nedopust, aby tě do bláta vtáhla.

Každý člověk má nějakou chybu a nějakou zvláštnost, musíš se tedy učit je snášet — aby i s tebou lidé strpení měli, a buď vždy šetrným ke každému, to ti získá i uznalost lidí.

To je ta největší tíže, to největší neštěstí, když člověk není pánem svých vášní, jakékoli, ať je to urputnost, hněv, prchlivost, lenost, pití neb jiné obžerství, neb vilnost, to spoutá víc než řetěz otroka na galejích přikovaného, víc ho trýzní, než mučírna by to dokázala.

Kdož může člověku ublížit tak, aby klesl.

kdo nad ním zvítězit, když je sám sebou urovnalý, když se na svět dívá okem svobodného, nepředpojatého člověka, když láska k bohu a lidem v srdci jeho vře, kdož ho může ukovat, zničit — Nikdo a nic! V bídě, v okovech, na hranici je svoboden, duch se nedá poutat, a čisté jeho vědomí i na hranici katanům se vysměje!

Proto musíme mít s lidmi, kteří mají nešťastnou povahu, slitování, neboť oni při vší zlobě mívají obyčejně pěkné stránky — ale s člověkem tupým, hloupým, zlomyslným, s tím nic nemít. — S hloupostí se nepouští ani pánbůh do boje,... dokonce jestli se s hloupostí i zloba spolčí, to jsou nejhorší potvory člověcké. 26. 5. 56.

151.

Musíš se naučit ve světě... slyšet a neslyšet, a s mlčenou dále dojdeš — to poznáme vždy m o u d r é h o člověka, který zná v č a s m l č e t a v č a s m l u v i t.

24. 7. 56.

152.
Všude dobrých lidí, ale jen že jich musí člověk hledat; na potkání jich nenajde.

1857.

153.
Vůle naše je vždy dobrá... ale ty okolnosti nejsou vždy dle toho, abychom i jednali jak bychom rádi, a jak by i mělo být.

Březen 1857.

154.
Srdce, kteréž pro blaho svých bližních jako pro své vlastní žilo. 1860.

PŘÁTELSTVÍ A PŘIROZENOST

155.
Rozloučení s milými přáteli, ať je to již na krátko nebo na dlouho, zanechává v duši vždy nádech smutku, poněvadž nikdo nemůže s jistotou si říci: »Shledáme se opět!«
1854.

156.
Přítele snadněji najde než udrží. 1855.

157.
Jsou jisté povinnosti, které nepředpisuje žádný zákon, ba které snad lidé obyčejní za zbytečné drží, které ale srdce velí, abychom plnili... a časté pamatování na svoje milé je jedna z oněch povinností nám

drahých a sice památka taková, která by je o tom přesvědčila. 24. 7. 56.

158.
Upřímný přítel je ten, kdo tě napomene, kdo ti pravdu do očí řekne... Přítele si udržíš jen upřímností a důvěrou, ale hrdostí, nesnášenlivostí každého odstrčíš od sebe.

26. 11. 56.

159.
Je-li člověk nešťasten, pak je mu každé laskavé přátelské slovo kapkou balšámu do raněné duše, útěchou, které si víc váží, než peněz, nabízených lhostejným srdcem.

*5. 5. 57.

160.
Naše vychování je nepřirozené od jednoho konce až k druhému. 31. 3. 46.

161.
Já vždycky okřeju, když setkám se v životě s pravým přirozeným člověkem.

22. 1. 51.

~~~

162.
Člověkem být a člověcký cit ukázat nazývá svět hříchem. 19. 6. 56.

~~~

163.
Svět haní, co je v člověku nejkrásnější; přirozenost slove mu hříchem. Kdo se nežene s obecným stádem pouze, jen za korytem, toho křižuje; takový každý je mučenníkem. Ale lépe být mučenníkem, než být darmo-chlebem, který neví, zač a proč je živ.

13. 6. 57.

~~~
~~~

L I T E R A T U R A   A   H U D B A

164.
Co jsou knihy než kapitál uložený mezi lid, z něhož jich osvěta úroky platí? — Není dost na tom, když si knihu koupíš, přečteš, pěkně svázat dáš a do schránky uložíš; to je luxus, a ten se musí odložit na dobu, kde žádného prosícího ve vlasti nebude.

2. 2. 47.

165.
Písmo sebe vroucnější nenahradí živé slovo.

22. 1. 51.

166.
Člověk od literatury se živící hrozný bídák.

19. 6. 56.

167.
Na rozbroje v naší literatuře dívám se nemile; i já jsem za kritiku, ale za spravedlivou. — Nechť rozebírá kritik dílo nožem anatomickým, ale okem znalým, myslí nepředpojatou, ať neodhodí celé krásné tělo pro některou na něm mrvu, a pod štítem kritiky nechť se nekryje zášť a nenávist osobní. — Bohužel že u nás často tak bývá!

27. 8. 58.

168.
Neumí-li hudebník do nástroje duši vdechnout, není-li prodchnut živoucí láskou k umění, je všední šumař, a chladná zůstane mysl posluchačů 5. 3. 47.

169.
(Hrabě) byl milovník hudby a zpěvu, a proto dojímaly ho ty prosté, krásné písně národu více, než umělé arie divadelních zpěvkyň, a vždy říkal později známým, kteří se

bláznili, kdy se nějaké slavičí hrdélko v hudebním světě vyskytlo: »Jděte ven, naslouchejte, kdy vesnická děvčata v polích a zahradách pracují, kdy v lese při hrabání jedny na tom, druhé na onom konci zpívají, provozují nejrozkošnější zpěvní hry, naslouchejte v zimě u oken stavení, kde se drží přástvy, a uslyšíte těch nejrozmanitějších, žertovných i něžných melodií, vážných balad, i velebných chórů, uslyšíte hlasy slavičí, hlasy mocné, čisté jako zvony, že vám srdce zaplesá, a té zábavy můžete užít velmi často a velmi snadno.« 1856.

170.

Hudba je sladká, líbezná mluva, každému srdci srozumitelná. — Pro city, pro něž by v žádné řeči slov se nenašlo, ona má výraz, v ní každý najde ohlasu.

Ú S L O V Í

171.
Bez odvahy není oblahy. 1858.

172.
Pro štěstí není pravidla. 1858.

173.
Kde zlato mluví, všechna jiná řeč — slabá. 1861?

174.
Kde se jedná o peníze, není ani císař rychlý. 13. 6. 57.

175.
Kdo komu miloučký, i nemyt hezoučký. 17. 12. 51.

176.
Každé jméno hezké, když mu dělá člověk čest. 1861?

177.
Dobrota srdce okrašluje pěknou tvář.
1855.

178.
Chudého cnosti nikdo nevidí. 1855.

179.
Lepší sprostým nádenníkem, nežli panským ničemníkem. 1855.

180.
Trpké sousto, které se prošením kupuje.
1855.

181.
Žebrácká hůl je těžká hůl. 1855.

OBSAH*):

ZPOVĚĎ.

*) Listy označené * jsou psány německy.

24.	List	19. 6. 56.	Kor. II.	(206).
25.	„	19. 6. 56.	„ „	(208).
26.	„	19. 6. 56.	„ „	(208/9).
27.	„	24. 7. 56.	„ „	(225).
28.	„	21. 11. 56.	Záhoř.	(296).
29.	„	21. 11. 56.	„	(296/7).
30.	„	14. 12. 56.	Záhoř	(226).
31.	„	Březen 57.	Kor. II.	(308).
32.	„	„ „	„ „	(309).
33.*	„	5. 5. 57.	„ „	(336).
34.*	„	5. 5. 57.	„ „	(337).
35.*	„	3. 6. 57.	„ „	(340).
36.	„	13. 6. 57.	„ „	(354—357).
37.	„	Červen-červenec 57.	Vávra	(249).
38.	„	Červenec 57.	„	(257).
39.	„	„ 57.	Kor. II.	(372).
40.	„	31. 7. 57.	„ „	(377).
41.	„	9. 8. 57.	„ „	(381).
42.	„	7. 1. 58.	Kor. III.	(3).
43.*	„	20. 2. 58.	Kor. III.	(25; 27; 29).
44.	„	30. 3. 58.	Kor. III.	(33).
45.	„	8. 5. 58.	„ „	(47/8).
46.	„	3. 10. 59.	Lelek, Poslední přátelství.	(5).

LÁSKA A MANŽELSTVÍ.

47.	List	5. 3. 47.	Spisy 9.	(114).
48.	„	7. 9. 52.	Kor. II.	(41).
49.	„	2. 1. 53.	Kor. I.	(234).
50.*	„	1856.	Poh. vesnice. Spisy. 3	(213).
51.	„	Březen 1857.	Kor. II.	(311).
52.	„	5. 2. 60.	Lelek, Poslední léta.	(10).
53.	„	24. 6. 53.	Kor. II.	(98).
54.	„	14. 12. 56.	Záhoř.	(224/5).
55.	„	1861?	Cesta z pouti. Spisy 4.	(430).
56.*	„	3. 6. 57.	Kor. II.	(342—4).
57.	„	18. 4. 58.	„ III.	(39/40.)

58.	List	21. 7. 47.	Kor. I. (55).
59.	„	25. 11. 46.	„ „ (60).
60.*	„	21. 11. 56.	Záhoř. (295.)
61.	„	13. 6. 57.	Kor. II. (357).
62.	„	13. 6. 57.	„ „ (358).
63.	„	1859.	Spisy 10. (234/5).
64.	„	5. 2. 60.	Lelek, Poslední léta. (10).

MATEŘSTVÍ A DĚTI.

65.	List	24. 7. 46.	Spisy 9. (95).
66.	„	24. 7. 46.	„ „ (110).
67.	„	25. 11. 46.	Kor. I. (59).
68.	„	3. 4. 46.	Spisy 9. (71, 72/3).
69.	„	1—4/12. 46.	„ „ (148/9).
70.	„	4. 12. 45.	„ „ (29).
71.	„	29. 1.—2. 2. 47.	„ „ (122/3).
72.	„	18. 8. 51.	Kor. I. (202).
73.*	„	20. 2. 58.	Kor. III. (29)

ŽENY.

74.	List	8. 8. 44.	Kor. I. (4).
75.	„	1854.	„ „ (324).
76.	„	3. 4. 46.	Spisy 9. (70/1).
77.	„	3. 4. 46.	„ „ (73).
78.	„	19. 12. 47.	Kor. I. (76).
79.	„	3. 3. 48.	„ „ (91/2).
80.	„	Podzim 1848.	Spisy 11. (2/3).
81.	„	16. 2. 49.	Kor. I. (130/1).
82.	„	22. 1. 51.	„ „ (185/6).
83.	„	22. 1. 51.	„ „ (186/7).
84.	„	1856.	Poh. vesnice. Spisy 3. (177/9).

BABIČKA.

85.	List	3. 4. 45.	Spisy 9. (71/2).
86.	„	22. 1. 51.	Kor. I. (186).

87.	List	4. 6. 55.	Kor.	I. (304).
88.	„	10. 6. 55.	„	„ (307/[illegible]).

LID.

89.	List	2. 12. 45.	Spisy 9. (27).
90.	„	14. 2. 46.	Kor. I. (48).
91.	„	27. 3. 46.	Spisy 9. (60/1).
92.	„	31. 3. 46.	„ „ (66/7).
93.	„	24. 7. 46.	„ „ (98).
94.	„	5. 3. 47.	„ „ (115).
95.	„	27. 7. 47.	„ „ (125,126).
96.	„	3. 3. 48.	Kor. I. (90/1).
97.	„	1. 9. 53.	Kor. II. (105/6).
98.	„	1854.	Spisy 10. (76).
99.	„	1856.	Poh. vesnice. Spisy 3. (76).
100.	„	„	„ „ „ „ (165).
101.	„	„	„ „ „ „ (245).
102.	„	23. 9. 56.	Kor. II. (252).
103.	„	1857.	V zámku. Spisy 4. (31).
104.	„	„	„ „ „ (47).

SLUŽEBNOST.

105.	List	27. 5. 48.	Spisy 9. (179).
106.	„	Podzim 1848.	„ 11. (4/5).
107.	„	1853.	Baruška. Spisy 1. (33).
108.	„	1858.	Dobrý člověk. Spisy 4. (250/1)

NÁRODNOST.

109.	List	24. 7. 56.	Kor. II. (223).
110.	„	Září 1856.	„ „ (241).
111.	„	1854.	Spisy 10. (81).
112.	„	1858.	„ „ (177).
113.	List	25. 11. 50.	Kor. I. (181).
114.	„	9. 6. 59.	Besedy Času. 3. 4. 1910. (99).

115.	List	24. 7. 45.	Kor. I. (35).
116.	„	27. 5. 48.	Spisy 9. (184/5).
117.	„	24.– 27. 11. 46.	„ „ (142).
118.	„	28. 7. 48.	Kor. I. (109/110).
119.	„	27. 5. 50.	„ „ (159).
120.	„	6. 8. 50.	„ „ (167).
121.	„	5. 11. 53.	„ „ (254).
122.	„	1855.	Babička. Spisy 2. (106).
123.	List	27. 5. 48.	Spisy 9. (183/4).
124.	„	1854.	„ 10. (76).

SLOVENSKO.

125.	List	Léto 1854.	Kor. I. (281).
126.	„	4. 5. 55.	„ „ (297—300).
127.	„	1856.	Poh. vesníce. Spisy 3. (172 3).
128.	„	20. 2. 56.	Kor. II. (172).
129.	„	11. 12. 57.	„ „ (392/3).

HOŘE A SMRT.

130.	List	8. 8. 44.	Kor. I. (4).
131.	„	1. 9. 53.	„ II. (106).
132.	„	1853.	Baruška. Spisy 1. (85).
133.	„	14. 12. 56.	Záhoř. (228).
134.	„	1858.	Spisy 9. (221).
135.	„	25. 11. 46.	Kor. I. (59).
136.	„	19. 12. 47.	„ „ (75).
137.	„	24. 6. 53.	„ II. (97).
138.	„	10. 5. 56.	„ „ (181).

SMÍR.

139.	List	2. 12. 45.	Spisy 9. (27).
140.	„	24. 7. 46.	Spisy 9. (113).
141.	„	27. 5. 48.	Spisy 9. (182).
142.	„	25. 11. 50.	Kor. I. (179).

143.	List	1852.	Spisy 10. (32).
144.	„	1853.	Baruška. Spisy 1. (98).
145.	„	24. 6. 53.	Kor. II. (95).
146.	„	1855.	Babička. Spisy 2. (296).
147.	„	4. 6. 55.	Kor. I. (303).
148.	„	10. 9. 55.	Vávra. (215).
149.	„	1856.	Poh. vesnice. Spisy 3. (216).
150.	„	26. 5. 56.	Kor. II. (190/1).
151.	„	24. 7. 56.	„ „ (223).
152.	„	1857.	V zámku etc. Spisy 4. (39).
153.	„	Březen 1857.	Kor. II. (306).
154.	„	1860.	Pan učitel. Spisy 4. (391).

PŘÁTELSTVÍ A PŘIROZENOST.

155.	List	1854.	Spisy 10. (34).
156.	„	1855.	Babička. Spisy 2. (118).
157.	„	24. 7. 56.	Kor. II. (219).
158.	„	26. 11. 56.	„ „ (265).
159.	„	* 5. 5. 57.	„ „ (336).
160.	„	31. 3. 46.	Spisy 9. (64).
161.	„	22. 1. 51.	Kor. I. (184).
162.	„	19. 6. 56.	„ II. (206).
163.	„	13. 6. 57.	„ II. (357).

LITERATURA A HUDBA.

164.	List	2. 2. 47.	Spisy 9. (121).
165.	„	22. 1. 51.	Kor. I. (185).
166.	„	19. 6. 56.	„ II. (203).
167.	„	27. 8. 58.	„ III. (69).
168.	„	5. 3. 47.	Spisy 9. (117).
169.	„	1856.	Poh. vesnice. Spisy 3. (89).
170.	„	1856.	„ „ „ „ (292).

ÚSLOVÍ.

171.	List	1858.	Dobrý člověk. Spisy 4. (306).

172.	List	1858.	Dobrý člověk.	Spis 4. (229)
173.	„	1861.	Cesta z pouti.	Spisy „ (432).
174.	„	13. 6. 57.	Kor. II. (353).	
175.	„	17. 12. 51.	„ 1. (214).	
176.	„	1861 ?	Cesta z pouti.	Spisy 4. (420).
177.	„	1855.	Rozárka. Spisy	1. (102).
178.	„	1855.	„ „	1. (99).
179.	„	1855.	„ „	1. (105).
180.	„	1855.	„ „	1. (110).
181.	„	1855.	„ „	1. (110).

Boženy Němcové

1. **Povídky.** Obsah: V zámku podzámčí. Chudí lidé. Dobr člověk. Chyže pod horam Pan učitel. Čtyry doby. Cest s pouti. **K 19·—, váz 29·–**
2. **Babička.** Obrazy z venko ského života. **K 12·-, váz. 22**
3. **Pohádky.** S obrázky An Klemta. **K 15·—, váz. 25·–**
4. **Obrázky národopisné.** Bá ně. Dopisy z měst. Článk Hádanky, říkadla, hry. Pohá ky jihoslovanské.
5. **Z Uher. Zpomínky z cest po Uhřích. Uherské měst (Ďarmoty). Obrazy ze ž vota slovenského. Kraje les ve Zvolensku.**
6. **Články. Fragmenty. Po známky a vysvětlivky. Bá sně. Pravzor Tartuffa. Slo venské starožitnosti. Hr Hádanky, popěvky a říkán Dodatek k písním sloven ským Kollára.**
7. **Korespondence.**

U knihkupců nebo v nakladatelst

JANA LAICHTER

PRAHA XII, U RIEGROVÝCH SADŮ

Jak česká literatura
posvěcovala náš nesmrtelný národ

JAN JAKUBEC **Dějiny literatury české**

DÍL PRVNÍ

Od nejstarších dob do probuzení politického

1076 stran 150·— K, vázaný 175·— K

DÍL DRUHÝ

Od osvícenství po družinu Máje

1074 stran 150·— K, vázaný 175·— K

Základní dílo naší literární vědy. **F. Goetz**
Pro historika bude tento nejrozsáhlejší obraz duchovního vývoje českého pomůckou vždy velmi důležitou. **Josef Pekař**
Jde o dílo, jakého je dnes zvláště třeba. **M. Hýsek**

VYDAL JAN LAICHTER V PRAZE XII

26-11

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PG 5038 N4A16 1920

Němcova. Bozena
Myslenky Bozeny Nemcove